

VANHUUDEN MARKKINAT

– Ikäihmisten kokemuksia yksityisten hoivakotien Internet-mainoksien tuottamista vanhuskuvista ja hoivakotipalveluiden sisällöstä

Elina Jokimäki

Sosiaalityön pro gradu – tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus

Chydenius

Kevät 2014

TIIVISTELMÄ

VANHUUDEN MARKKINAT – Ikäihmisten kokemuksia yksityisten hoivakotien Internet-mainoksien tuottamista vanhuskuvista ja hoivakotipalveluiden sisällöstä

Elina Jokimäki

Sosiaalityön pro gradu–tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Ohjaajat: professori Aila-Leena Matthies ja yliopistonopettaja Helky Koskela

Kevät 2014

64 sivua, 3 liitettä

Asiasanat: vanhuskuva, ikäihmisten oma kokemus, mainonta, ageismi

Tutkimukseni tarkastelee, millaisena ikäihmiset kokevat yksityisten valtakunnallisesti toimivien hoivakotien Internet-mainoksien tuottaman vanhuskuvan ja hoivakotipalveluiden sisällön. Mainokset peilaavat yhteiskuntaamme ja kulttuuria, jossa elämme. Ikäihmisten oma ääni ja jaetut kokemukset vanhuskuvasta ovat tärkeitä selvittääksemme tämän hetken vanhuskuvaa. Vanhuksia koskevassa tutkimuksessa ikäihmisten oma ääni on jäänyt vähemmälle tarkastelulle.

Teoreettinen viitekehyseni pohjautuu sosiaaligerontologiaan ja ageismin tutkimukseen. Tutkimukseni käsittelee vanhenemista yksilöllisesti ja kulttuurisesti tapahtuvana ilmiönä. Tutkimukseni lähestymistapana toimii fenomenologia.

Tarkastelen ilmiötä ikäihmisten ryhmäkeskustelujen kautta, etsien tietoa ikäihmisten kokemusten kautta tuotetuista vanhuskuvista. Keskustelujen pohjana toimi neljä mainoskuvaa teksteineen. Neljään ryhmäkeskusteluun osallistui 26 Eläkeliiton ja Eläkkeensaajien Keskusliitto ry:n jäsentä pääkaupunkiseudulta ja Etelä-Pohjanmaalta. Keskustelijoiden keski-ikä oli 82,65 vuotta ja kaikki asuivat omissa kodeissaan. Tutkimuksen analyysimenetelmänä on käytetty sisällönanalyysia.

Tutkimuksessani nousi esille kolmentasoista vanhuskuvaa: kontrastinen, horjuvan itsemääräämisoikeuden ja asiantuntija -vanhuskuva. Suoraan mainoksista käydyn keskustelun perusteella nousi esiin kontrastinen vanhuskuva. Hoivakotipalveluiden sisällön keskustelun kautta toinen esiin noussut vanhuskuva oli kokemus horjuvasta itsemääräämisoikeudesta. Tutkimukseni tulokset ovat yhdensuuntaisia sen kanssa, että ageismin kokemus on läsnä ikäihmisten elämässä. Kolmanneksi esiin nousseeksi vanhuskuvaksi tuli ryhmäkeskustelijoista asiantuntija -vanhuskuva.

Päädyn tutkimuksessani siihen, että mainonnan luoma kuva hoivakodeissa asuvista ikäihmisistä eroaa ikäihmisten mielestä todellisuudesta. Ikäihmiset kokevat tulevansa syrjityiksi ja kokevat, että itsemääräämisoikeutta yritetään horjuttaa jo kotona asuessakin. Ikäihmiset toivoivat saavansa enemmän kunnioitettavaa kohtelua osakseen sekä saavansa tehdä itsenäisiä päätöksiä omasta elämästään. Tämä päätelmä tukee uutta vanhuspalvelulakia, jossa todetaan, että ikäihmisten on päästävä osalliseksi ja kuulluiksi yhteiskunnassamme. Ikäihmisten ääni ei saa kadota kaupallistumiskehityksen myötä.

Sisältö

1. JOHDANTO.....	1
2. VANHUUDEN JA AGEISMIN MÄÄRITTELYÄ.....	4
2.1 Vanhuuden kulttuurinen ja sosiaalinen konteksti	4
2.2 Ageismi.....	9
2.3 Katsaus aiempiin tutkimuksiin.....	10
3. IKÄIHMISTEN OMA ÄÄNI KUULUVIIN	15
3.1 Tutkimuksen tausta	15
3.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	17
3.3. Tutkimuksen toteutus.....	18
3.4 Sisällönanalyysin kautta ryhmäkeskustelujen syvempään ymmärrykseen.....	24
4. VANHUSKUVIEN MUODOSTUMINEN	27
4.1 Ristiriitainen mainonta.....	27
4.2 Taloudellinen valta	31
4.3 Hoivakotiin pääsyn vaikeudet ja asumiseen liittyvät haasteet.....	34
4.4. Henkilöstöstä riippuvainen asukkaan elämänsisältö hoivakodissa.....	37
4.5 Vanhuspolitiikan kritisointi	39
4.6 Omaissuhteet kotona asumista tukevana tai rajoittavana tekijänä.....	43
5. TULOKSET JA POHDINTA.....	48
5.1 Kontrastinen vanhuskuva mainoksissa	48
5.2 Kokemusten luoma horjuvan itsemääräämisoikeuden vanhuskuva	49
5.3 Asiantuntija vanhuskuva.....	51
5.4 Pohdinta	52
5.5 Tutkimusprosessin ja eettisyyden pohdinta	57
5.6 Jatkotutkimusaiheita	58
LÄHTEET	60
LIITE 1. Saatekirje 1	65
LIITE 2. Saatekirje 2	66
LIITE 3. Taustatietolomake ja suostumus.....	67

1. JOHDANTO

”Me ei osata mitään muuta evästystä antaa kuin vanhuksista pitää huolta pitää ja sitten aika paljon vanhusten omilla ehdoilla, ettei niitä lykätä johonki komeroon vaan ja sanota sielläpä olet.” SN80

Jokainen meistä vanhenee, ja meillä kaikilla on omat yksilölliset tarpeemme ja odotuksemme vanhuuden ikävuosilta. Ikäihminen haluaa pysyä kunnioitettavana persoonana elämänsä loppuun saakka toimintakyvyn vajavaisuuksista huolimatta ja elää turvattua elämää parhaaksi katsomallaan tavalla, pitäen kiinni omista tavoistaan ja persoonastaan. Tämä tulee hyvin esiin yllä olevasta aineistosta poimimastani esimerkistä, jossa korostuu ajatus ja vaatimus ikäihmisten huolenpidosta, mutta myös kuulemisen tärkeydestä. Esimerkistä nousee esille toive itsemääräämisoikeuden ja palvelujärjestelmän aidosta kohtaamisesta hyvässä vuoropuhelussa keskenään.

Ikääntyneiden palveluiden tasoa ja määrää on mediassa käsitelty paljon viime vuosina. Mediassa ovat olleet esillä niin kunnalliset kuin yksityisetkin palveluntuottajat. Vuonna 2013 voimaan tullut vanhuspalvelulaki eli ”laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuluista” on puhuttanut niin poliittisia toimijoita kuin mediaakin. Media on lähestynyt ikääntymistä monelta eri taholta, mutta enimmäkseen uutisointi on ollut negatiivissävytteistä. Julkisuudessa on ehdotettu eläkeikää lähestyvien palkan alentamista, äänestysoikeuden pienentämistä ja sitä kuinka iäkkäät tulisi vetää vastuuseen aiheuttamastaan taakasta. Vanhuudesta on tullut ”toiseutta”, jota pyritään peittelemään ja jopa tabuistamaan (Halonen 2002, 4-6). Voidaan puhua yhdestä ikäihmisiin kohdistuvasta rakenteellisen kaltoinkohtelun muodosta eli ikäsyrynnästä, ageismista (Suomen vanhusten turvakotiyhdistys).

Vanhuspalvelulain myötä ikäihmisten omaa toimijuutta ja osallisuutta halutaan korostaa. Mediaa seuraamalla voidaan todeta, että ikäihmisen omaa toimijuutta ollaan viemässä toiseen suuntaan. Ikäihmiset ovat ristiaallokossa, missä toinen aalto vie heitä kohti itsenäisempää elämää ja valintoja, kun taas toinen aalto keinuttaa kohti nujerrettua itsemääräämisoikeutta.

Tutkimuksissa ja yleisissä keskusteluissa ollaan huolissaan siitä, miten yhteiskunta pystyy vastaamaan palvelujärjestelmämme avulla kasvavaan ikäihmisten palveluntarpeeseen. Millaiset palvelut olisivat sekä kustannustehokkaita että oikeasti toimivia ratkaisuja niin

ikäihmisten kuin yhteiskunnankin kannalta? Osana palvelujärjestelmää toimivat yksityiset markkinalähtöiset sosiaalipalvelut, jotka tarjoavat ikäihmisille asumiseen, turvallisuuteen ja hoivaan liittyviä palveluita. Palvelutarjontaa ovat lisänneet erityisesti valtakunnallisesti toimivat yritykset, jotka ovat viime vuosina laajentaneet toimintaansa muun muassa ostamalla pienempiä yksiköitä. Kuntien palveluiden kilpailutusvelvoite on ajanut palveluyrityksiä tehostamaan toimintaansa. Vaikuttaa siltä, että tehokkuuden maksimointi on monesti tapahtunut ikäihmisten kustannuksella. Näistä vaikutuksista saamme tietoa median kautta karmaisevina esimerkkeinä (kts. Harrington, Olney, Carrillo & Kang 2012; Vaarama 2008).

Haluan tutkia millaista vanhuskuvaa markkinalähtöiset ympärivuorokautista hoivaa tarjoavat yritykset mainoksillaan tuottavat ikäihmisten oman näkemyksen mukaan. Kiinnostukseni aiheen tutkimiseen heräsi seurattessani mediassa käytyjä ikäsyryntään viittaavia keskusteluja, uutisointia ja kommentointia. Ikäihmisen kuvaaminen mediassa luo malleja siitä, miten pitäisi ikääntyä (Rozanova, Northcott ja McDaniel 2006, 373–386). Tutkimukseni tarkastelee myös sitä, miten kotona asuvat ikäihmiset näkevät hoivakotien palvelut ja asemansa yhteiskunnassa. Työskennellessäni erään kunnan vanhuspalveluiden sosiaalityöntekijänä havainnoin koko ajan sekä kunnan että yksityisten yritysten tuottamia palveluita sekä niistä käytyjä keskusteluja. Sosiaalityön opintojen kautta olen pohtinut vanhuspalveluidemme tilaa ja yhteiskunnallista paikkaa. Olen havainnut, että elämme merkityksellistä aikaa siinä mielessä, että nykyhetken ratkaisut tulevat pitkälti määräämään vanhustenpalveluiden tulevaisuuden. Nyt tehtävät päätökset esimerkiksi kunnilla ostaa sosiaalihuollon palveluita yksityiseltä sektorilta oman palvelutuottamisen sijaan on ratkaisevia palvelujen tulevaisuuden suhteen. Palvelulainsäädäntö ja palvelujen valvonta ovat myös tärkeitä vanhuspalvelujen tulevaisuuden suhteen.

Tutkimukseni on ajankohtainen ja tuo esille sitä oleellisinta, eli ikäihmisten omaa ääntä. Aiemmissa tutkimuksissa (Vakimo 2001 ja 2003, Hjelt 1992, Lumme-Sandt 2000) käsitellään median ja mainosten tuottamaa vanhuskuvaa tutkijoiden näkökulmasta, ne eivät juuri ole kiinnittäneet huomiota ikäihmisten omiin mielipiteisiin. Tarkastelen tutkimuksessani laajempaa vanhuskuvaa soveltaen Taina Rintalan sosiaalipolitiikan väitöskirjassaan käyttämää vanhuskuvaa, joka koostuu piirteistä, avuntarpeista ja sosiaali- ja terveystalouden palveluista (kts. Rintala 2003, 24–28). Vanhuskuva on osa laajempaa vanhuskäsityksen määritelmää ja tutkimukseni vanhuskuvassa on myös piirteitä

vanhuskäsityksestä. Hyödynnän tutkimuksessani myös Simo Koskisen intellektuaalis-kulttuuriseen ikäihmisten asemaan liittyviä määritelmiä vanhuskuvasta, vanhuskäsityksestä, ikäsyrynnästä sekä kokemuksellisesta vanhenemisestä (kts. Koskinen 2007, 18–49).

Tutkimukseni teoreettisena viitekehystenä ovat sosiaaligerontologia ja ageismin tutkimus. Tutkimukseni taustoitus koostuu vanhuuden sosiaalisesta ja kulttuurisesta määrittelystä, aiemmista tutkimuksista liittyen vanhuskuvaan mainonnassa, ikäsyryntään ja toimijuuteen. Tutkimukseni empiirinen aineisto muodostuu neljästä ikäihmisten ryhmäkeskustelusta. Tutkimukseni analyysimenetelmänä on sisällönanalyysi. Käytän tutkimuksessani hoivakoti-sanaa tarkoittaen sillä ikäihmisille suunnattua ympärivuorokautista hoivapaikkaa. Tutkimuksessani käytän käsitettä ikäihminen kuvaamaan ikääntynyttä ihmistä, joka on neutraali ja kunnioittava ilmaisu.

Tutkimukseni tuloksiksi nousi kolmentasoista vanhuskuvaa. Suoraan mainoksista käydyin keskustelun perusteella aineistosta nousi kontrastinen vanhuskuva. Tämä tarkoittaa sitä, että mainokset eivät ikäihmisten mielestä vastanneet todellisuutta, vaan olivat ristiriitaisia niiden mielikuvien kanssa, mitä heille oli syntynyt hoivakodeista, niiden palveluista ja siellä asumisesta. Toinen vanhuskuva nousi tutkimuksessa esille muun keskustelun kautta. Tämä vanhuskuva oli kokemus horjuvasta itsemääräämisoikeudesta, mitä kotona asuvat ikäihmiset tunnistivat hoivakotien asukkaissa sekä itsessään. Kolmas asiantuntija vanhuskuva muodostui ryhmäkeskustelijoista. Keskustelijat osoittivat olevansa oman elämänsä asiantuntijoita ja kriittisiä arvioijia sosiaali- ja terveyspalveluita kohtaan.

Seuraavassa luvussa kerron enemmän tutkimukseni teoreettisesta viitekehyksestä ja aiemmista tutkimuksista. Kolmas luku keskittyy tutkimuksen taustaan, esittelen tutkimuskysymykset ja avaan tutkimuksen toteutuksen prosessia. Neljännessä luvussa tarkastelen aineistosta nousseita teemoja. Tuloksia mainosten ja muun keskustelun tuottamasta vanhuskuvasta esittelen viimeisessä luvussa. Lopuksi pohdin tutkimukseni tuloksia, tutkimuksen eettisiä kysymyksiä sekä esitän jatkotutkimusaiheita.

2. VANHUUDEN JA AGEISMIN MÄÄRITTELYÄ

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen. Vanhuutta määritteleviksi aihealueiksi olen kronologisen iän lisäksi valinnut sosiaalisen iän kokemuksen, toimijuuden ja vanhuuden kulttuurisen määrittelyn. Tutkimukseni mielenkiinnon kohteena on vanhuskuva ja sen määrittely valitsemistani näkökulmista. Määrittelen tässä luvussa myös ageismin, koska se on vahvasti mukana koko tutkimukseni kulussa. Tutkimuskatsaus aikaisempiin tutkimuksiin on esiteltyä tämän luvun lopussa.

2.1 Vanhuuden kulttuurinen ja sosiaalinen konteksti

Uusi vuonna 2013 voimaan tullut vanhuspalvelulaki määrittelee ikääntyneen väestön tarkoittamaan henkilöitä, jotka ovat 1) oikeutettuja vanhuuseläkkeeseen (63–68-vuotiaat) ja 2) joiden toimintakyky on heikentynyt (laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuluista). Tämä on yksi tapa määrittellä vanhuutta, lain mukaan. Vanhuuseläkkeensaaja on aina tietyn ikäinen, joten lakikin osaltaan määrittelee ikääntyneen väestön kronologisesti iän mukaan.

Ikäihmiset ovat kuitenkin tarpeiltaan, voimavaroiltaan ja odotuksiltaan hyvin heterogeeninen ryhmä. Jokainen ihminen on yksilö ja kaikilla elämäntaku on erilainen. Yleisesti sosiaalipalvelut kunnissa tarjoavat kaikille samanlaista palvelupakettia, jolloin ihmisen yksilöllisten tarpeiden huomioon ottaminen ei voi toteutua. Marja Vaarama kirjoittaa järjestelmälähtöisestä palvelumallista, jossa palvelut määräytyvät järjestelmän, ei asiakkaan mukaan (Vaarama 2008).

Toimijuus on yksi tärkein tutkimukseeni liittyvistä käsitteistä. Vanhuus ei ole sairaus vaan elämäntaihe. Oleellista on se, miten ikääntynyt ihminen kokee tilanteensa ja toimii arjessaan. Tähän vaikuttavat sekä yksilön omat voimavarat, että ympäröivä yhteiskunta. Kaiken taustalla on historia, ajoitus, linkittyneisyys sosiaalisesti muihin ihmisiin sekä toimijuus, joka pitää sisällään yksilön tavoitteet, päämäärät ja resurssit. Ikäihminen rakentaa omaa elämäntakuuaan ja tulevaisuuttaan toimien ja tehden valintoja ajallis-paikallisessa tilanteessa ja sosiaalis-kulttuuristen olosuhteiden avaamien vaihtoehtojen,

mahdollisuuksien sekä niiden tuottamien ehtojen ja rajoitusten puitteissa. Merkittävää ikäihmisen arjen toimijuudessa on se, mitä hän osaa ja kykenee, mitä hänen täytyy tai mitä hän voi tehdä sekä se, mitä hän haluaa ja miten hän tuntee. Tutustumalla ikäihmisen toimijuuden tasoihin ja kunnioittamalla niitä kohdataan ihminen kokonaisvaltaisesti. (Jyrkämä 2007, 195–217.)

Erityisen tärkeänä näen sosiaalisen iän kokemuksen pohdinnan, koska ihminen on vahvasti vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin ja yhteiskuntaan myös ikääntyessään. Sosiaalinen ikä voi viitata ihmisen ikään perustuvaan sosiaaliseen asemaan yhteiskunnassa ja sen osa-alueisiin sekä kunkin ihmisen elämänvaiheisiin. Ikääntyvälle ikään perustuvan sosiaalisen aseman myötä voi tapahtua muutoksia yhteisöllisissä tehtävissä, velvollisuuksissa, odotuksissa ja oikeuksissa, joita myös muut ihmiset heille asettavat (Koskinen, Aalto, Hakonen & Päivärinta 1998, 16). Vanhuusikäen kytkeytyy paljon rooliodotuksia, mitkä tulevat esille pohdittaessa millaiset toiminnot kuuluvat ja sopivat iäkkäämmälle ihmiselle. Sosiaalinen ikä voidaan ajatella suhteena tai tilana, joka syntyy perheen, ystävien, virallisten instituutioiden tai minkä tahansa merkityksenannon kautta (Sankari & Jyrkämä 2001, 58, 60).

Ikääntymisen kulttuuriset merkitykset muotoutuvat vahvasti mediassa. Ilkka Kangas ja Pirjo Nikander (1999,10) toteavatkin, että ”nykyajan nuoruussuuntautuneessa ilmapiirissä ikääntymisen stereotyyppinen kuva ei siis koskaan ole omakuva”. Media on vanhuutta torjuvaa ja etenkin vanhenevat naiset ovat marginaalisessa asemassa. Jorma Hännisen (2006, 71–72) mukaan miehen vanhentumiseen ylipäättään suhtaudutaan kulttuurissamme naista lempeämmin. Siinä missä naisen vanheneva ruumis nähdään groteskina laitusruumiina, vanha mies esiintyy usein henkisyiden, suoritustensa ja yhteiskunnallisen asemansa kautta.

Nuoruudesta on tullut kulttuurinen ideaali ja vanhenevasta ruumiista puolestaan tabu (Halonen 2002, 5-6). Vanhenevilla naisilla on hyvin kapea liikkumatila mediassa ja heidän esittäminen on usein varsin yksipuolista. Kuten Irma Kaarina Halonen (2002, 6) toteaa, ”Erityisesti uutis- ja asiajournalismissa vanhenemista ja vanhuutta käsitellään enimmäkseen viranomaisnäkökulmasta, jolloin vanheneva ihminen on yleensä erilaisten hoitotoimenpiteiden tai tilastollisten arviointien kohteena”. Toisaalta mainosten lupaukset

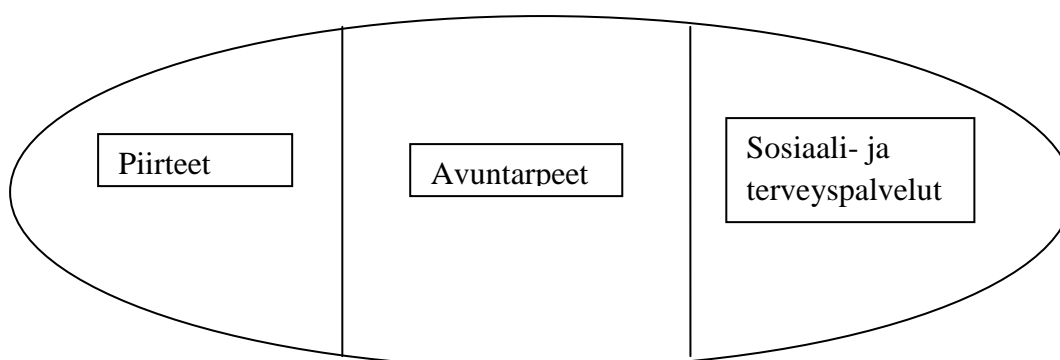
ikuisesta nuoruudesta ja ”supervanhuksina” esitetyt julkisuuden henkilöt ovat osa median vanhuuden peittelyn rituaaleja. (Halonen 2002, 6–7).

Sanat ja kuvat ohjaavat ajatteluamme ikääntymisestä. Valtio, valokuvaajat ja mainostajat luovat tietoisesti tietynlaista kuvaa ikääntymisestä, jonka avulla he ohjaavat meitä näkemään iän tietynlaisena. (Bytheway 2011, 86.) Ennen median ytimen muodostivat perinteiset tiedotusvälineet, joiden kautta luotiin mediamaisema. Perinteiseksi median välineiksi nähtiin radio, televisio ja lehdistö. Nykyään median käsite on laajentunut ja teknologian kehitys on tuonut uusia tapoja levittää tietoa ja pitää yhteyttä ympäröivään maailmaan. Media on käsitteenä muuttunut. Janne Seppäsen ja Esa Väliiverrosen (2012, 9–19) mukaan media voitaisiin nähdä näkökulmaksi, ei joksikin tietyksi rajatuksi yhteiskunnan alueeksi. Media vaikuttaa käsityksiimme, mutta emme voi katsoa sen olevan yhteiskunnan erillinen osa-alue, vaan kaikki ympärillämme vaikuttaa kaikkeen. Yksistään media ei voi määritellä yhteiskunnan kehittymistä ja suuntaviivoja. ”Tutkimuksen kielellä sanottuna: mediateoria ja yhteiskuntateoria edellyttävät toisiaan.” (Seppänen & Väliverronen 2012, 15) Median kautta ihmiset luovat merkityksiä kulttuureista, ovat jaettujen merkitysten äärellä ja asettuvat tätä kautta osaksi yhteisöä. Mainosten kautta ihmiset löytävät roolimalleja, voivat samaistua niihin ja tätä kautta tuntea itsensä osaksi laajempia yhteisöjä. On siis ymmärrettävää, että puhumme mediayhteiskunnasta.

Vanhuuden määrittely on yhteiskuntasidonnaista ja alati muuttuvaa. Vanhuus määritellään laajaksi elämänvaiheeksi ja vanhoille ihmisille määritellään koko ajan uusia kutsumanimiä. Nimien määrittely on myös kulttuurista. Nykyään vältetään vanhus tai vanha sanan käyttöä ja tilalle on tullut uusia ja uusvanhoja nimityksiä. Uusvanha nimitys ikäihminen juontaa juurensa jo 1800-luvun lopulle ja on tullut uudelleen suosioon 1980-luvun aikana, kun yliopistot lanseerasivat ikäihmisten yliopistoja. Toinen trendisana seniori on ollut ja pysynyt 1980-luvulta lähtien yhteiskunnassamme. Vanhuutta ja sen nimityksiä voivat tilannesidonnaisesti määritellä aina yksityinen kansalainen sekä mediaan, mainostajiin, vanhustieteilijöihin ja etujärjestöihin kuuluvat. Kaikilla heistä voi olla oma tarkoitusperänsä, esimerkiksi mainostajalla tuotteen menestyminen. Monesti tämä tuottaa ristiriitaisia käsityksiä, määrittelyjä ja mielikuvia sosiaalisissa konteksteissa. (Kaskiharju 2004, 277–281.)

Vanhuskuvan käsite on tärkeä osa tutkimustani. Sosiaalipolitiikan väitöskirjassaan Rintala (2003) on tutkinut säädösten kautta vanhuskuvia ja vanhustenhuollon muotoutumista 1850-luvulta 1990-luvulle. Vanhuskuvat muodostuvat sosiaalisesti ja kulttuurisesti vuorovaikutuksessamme muihin ihmisiin ja yhteiskuntaan. Vanhuskuvat ovat Rintalan mukaan muuttuneet myönteisemmiksi. Eija Kaskiharju (2004) puolestaan kirjoittaa siitä, miten vanhuuden määrittelyistä kamppaillaan ja etsitään jopa kiertoilmaisuja puhuttaessa vanhuudesta elämänvaiheena tai ikäihmisistä yleensä. Näistä kaikista määrittelyistä, kuvauksista ja puheista muodostamme siten vanhuskuvia. Toiset vanhuskuvista ovat myönteisiä, toiset taas saavat kielteisiä sävyjä. Rintalan (2003) mukaan nykyään korostetaan paljon ikäihmisten voimavaroja, mikä saa taas pohtimaan ikäihmisten väestön osuutta, joilla voimavarat ovat jo heikentyneet.

Tutkimuksessani peilaan aineiston analysoinnissa laajempaa vanhuskuvaa soveltaen Rintalan käyttämää mallia, joka koostuu piirteistä, avuntarpeista ja sosiaali- ja terveyspalveluista. Rintalan mukaan piirteet kuvaavat sitä, miten näemme ikääntyneet. Avuntarpeet auttavat ymmärtämään miten näemme vanhuuden ja vanhenemisen. Sosiaali- ja terveyspalvelut toimivat ”avuntarpeiden ratkaisukeinoina”. Nämä kaikki tekijät heijastavat sitä, miten ikäihmisiä kohdellaan. Rintalan vanhuskuvan määrittelyssä yleisestä vanhuskäsityksestä on arvot otettu osaksi vanhuskuvaa. Vanhukuva on siis osa laajempaa vanhuskäsityksen määritelmää. (Rintala 2003, 24–28.) Alla olevassa kuviossa 1 on malli Rintalan vanhuskuvasta. Kuviossa on eritelty nämä kolme vanhuskuvan näkökulmaa omiksi lokeroikseen yhden saarekkeen sisällä.

Kuvio 1 Vanhuskuvan rakenne Rintalan (2003, 27) mukaan

Rintala (2003) keskittyy tutkimuksessaan luomaan vanhuskuvia sosiaalipoliittisista lähtökohdista. Itse paneudun sosiaaligerontologiseen ja kulttuuriseen vanhuskuvan konstruoimiseen. Haluan tutkimuksessani hyödyntää myös Simo Koskisen (2007, 18–49) ikäihmisten intellektuaalis-kulttuuriseen asemaan liittyviä määritelmiä lisäten vanhuskuvan tarkasteluun ikäyrjinnän ja kokemuksellisen vanhenemisen. Intellektuaalis-kulttuurinen asema tarkoittaa ikäihmisten asemaa yhteiskunnassa ja yksilöllisyyden toteutumista siinä. Kuviossa 2 on esiteltyä malli, jossa olen lisännyt Rintalan vanhuskuvaa Koskisen laajempia määritelmiä. Tätä kuviota voidaan pitää tutkimukseni vanhuskuvan määritelmänä.

Kuvio 2 Vanhuskuvan rakenne tutkimuksessani

Tutkimukseni vanhuskuvan pohjana on Rintalan (2003, 27) vanhuskuva, joka kertoo siitä miten ikäihmiset nähdään piirteiden, avuntarpeiden ja palveluiden kautta. Toisaalta tuon esiin, miten sosiaali- ja terveyspalvelut eivät ole vain yksi vanhuskuvan osanen, vaan palvelut ja niiden palvelumarkkinoinnissa luomat kuvat tuovat esiin muita vanhuskuvan puolia. Esimerkiksi hoivakotien mainoskuviissa luodaan kuvia avuntarpeista ja ikäihmisten piirteistä. Halusin tutkimuksellani selvittää, miten ikäihmiset itse kokevat mainosten kautta vanhuskuvan, joten kokemuksellisen vanhenemisen tarkasteleminen ja nostaminen Rintalan kuvioon oli välttämätöntä. Käyttämäni vanhuskuva tuo esille ikäihmisten omaa

toimijuutta vanhuskuvan määrittelyssä. Ikäihmiset osaavat itse parhaiten kuvata omaa asemaansa yhteiskunnassa ja sitä, miten he kokevat yksilöllisyyden toteutumisen tai toteutumatta jäämisen. Ikäsyryjinnän kokemusta tarkastelen myös osana vanhuskuvaa.

2.2 Ageismi

Robert Butler on määritellyt ensimmäisen kerran ageismin eli ikäsyryjinnän seuraavasti: ”(...) voidaan nähdä järjestelmällisenä tyypittely- ja syrjintäprosessina, joka kohdistuu ihmisiin sen takia, että he ovat vanhoja, ja joka toimii samalla tavalla kuin rasismi ihonvärin ja seksismi sukupuolen suhteen” (Butler 1969, 243). Ikäsyryjintä (Phillips, Ajrouch & Hillcoat-Nalletamby 2010, 21) voi kohdistua kaikkiin ikäryhmiin, mutta yleensä sillä tarkoitetaan ikäihmisten syrjintää.

Ikäsyryjinnän tutkimuksessa käytetään usein Kenneth Ferraron (1992, 563) esittämää määritelmää: "Ageismi on ikääntyneisiin kohdistuvia ennakkoluuloja ja ikääntyneiden diskriminointia, mikä perustuu käsitykseen, että ikääntyminen tekee ihmisen vähemmän miellyttäväksi, vähemmän älykkääksi ja vähemmän tuottavaksi". Ikäsyryjinnän (Quadagno 2005, 11–12; Jyrkämä & Nikander 2007, 181–218) ajatellaan koostuvan kolmesta ulottuvuudesta: stereotyyppioista, ikädiskriminaatiosta ja institutionaalista syrjinnästä. Institutionaalinen syrjintä voidaan rinnastaa rakenteelliseen kaltoinkohteluun tai syrjintään kun taas ikädiskriminointi nähdään kaavamaisiin yleistyksiin nojautuvana käyttäytymisenä ja syrjivinä käytäntöinä.

Suomessa Jyrki Jyrkämä ja Pirjo Nikander (2007, 181–218) ovat luokitelleet ageismin alueiksi seuraavia: työelämä, koulutus, hoito- ja palvelujärjestelmä, osallisuus ja sukupolvien väliset suhteet, arki, ympäristö ja vuorovaikutustilanteet sekä kulttuuriset käsitykset, mielikuvat ja käytännöt. Sukupuolisuus on tärkeä lisätä vielä tähän ageismin tarkasteluun. Gloria Gutmanin ja Charmaine Spencerin (2010, 19–25) mielestä sukupuolisuuden säilyttäminen ja korostaminen on tärkeää ikäihmisellekin. Poliittisten linjausten kautta heijastuu se, kuinka muu väestö suhtautuu ikäihmisiin ja mikä on heidän yhteiskunnallinen arvostuksensa (Gutman & Spencer 2010, 19–25). Tässä tutkimuksessa keskityn ageismiin etenkin hoito- ja palvelujärjestelmän, osallisuuden ja mainonnan

luoman vanhuskuvan kautta. Yritän selvittää, miten ageismi tulee esille, millaisissa tilanteissa ja kontekstissa sitä näyttyy.

2.3 Katsaus aiempiin tutkimuksiin

Esittelen tässä kappaleessa aiempia tutkimuksia liittyen siihen, miten ikäihmisiä on kuvattu mainoksissa ja mediassa. Mainokset peilaavat yhteiskuntaamme ja sen kautta tuotetaan arvoja ja arvostuksia. Julian Rozanovan, Herbert C. Northcottin ja Susan A. McDanielin (2006, 373–386) tutkimuksen ajatus on se, että olipa sitten kyse ikäihmisten kuvaamisesta positiivisessa tai negatiivisessa valossa, median kautta voidaan luoda malleja siitä, miten ihmisten pitäisi ikääntyä. Douglas Kellnerinkin (1998, 281) mukaan mainoksilla on länsimaisessa yhteiskunnassa merkittävä rooli, sillä ne tukevat vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä ja luovat erilaisia identiteettimalleja. Mainosten kautta luodaan mielestäni nykypäivänä kuvaa itsenäisistä, hyvinvoivista ja toimeliaista ikäihmisistä, heikkouden esiintuominen ei ole trendikästä.

David Morrisin (1998, 65) mukaan kulutuskulttuuri muodostuu täydellisen vartalon ja siitä mainoksissa levitettyjen kuvien kautta, erityisesti länsimaisessa kulttuurissa kuvilla on vahva asema. Sosiologi Bill Bytheway (1993, 75) kirjoittaa, että korostamalla nuoruutta, kulutuskulttuuri yhä enenevässä määrin halventaa ikääntyneitä. Samoilla linjoilla Morrisin ja Bythewayn kanssa ovat Don Bradley ja Charles Longino (2001, 17–21), jotka ovat yhdysvaltalaisia mainoksia tutkiessaan todenneet, että ikäihmiset kuvattiin mainoksissa hyvin stereotyyppisessä valossa, negatiivissävytteisesti, eikä ikäihmisiä toisaalta juurikaan mainoksissa näkynyt.

Bradley ja Longino (2001) tuovat tutkimuksessaan esille, että ikäihmiset pitävät monesti itseään nuorempana, kuin mitä heidän kronologinen ikänsä oikeasti on. Tämän mainostajat ovat huomanneet ja siksi mainoksissa käytetään nuorempia malleja, kuin mitä mainoksen kohderyhmä on. Tätä mainoskikkaa käyttämällä voidaan luoda epärealistista kuvaa ikäihmisistä. Yhdysvalloissa palveluasumista seniorikodeissa myydään amerikkalaisten sankareiden kautta. Näissä mainoksissa ikäihminen kuvataan terveenä, toimintakykyisenä ja tulevaisuuteen suuntautuneena aktiivisena toimijana. (Bradley & Longino 2001, 17–21.)

Yksi vanhuskuvaa negatiivisessa valossa esiin tuova tuoteryhmä ovat niin kutsutut anti-aging -tuotteet. Näiden tuotteiden internet-mainoksien on tutkittu heijastavan myös ikäsyryjintää, sillä tuotteiden mainonnan kautta vanhuuden elämänvaihetta yritetään vältellä. Mainokset antavat kuvan, että ikääntyminen on korjattavissa ja ikääntymistä vastaan tulisi taistella. Tämä korostaa entisestään nuoruuden ihannointia. Mainoksista tuli tutkimuksessa esille neljä tapaa kuvata vanhuutta. Vanhuus nähtiin heikentymisenä, sairauksina, kuolemana ja hyväksymättömänä elämänvaiheena. (Calasanti, Sorensen & King 2012, s.20–26.)

Osa kansainvälisestä tutkimuksesta paljastaa mainosten luoman kuvan ikääntyneistä olevan myös positiivinen. Positiivisen kuvan taustalla nähdään kuitenkin olevan mainostajien motiivi olla tuottamatta negatiivista kuvaa. Mainoksissa ei haluta aliarvioida ikäihmisten ostovoimaa. Mainoksissa ikäihmisiä kuvataan kuitenkin usein sivurooleissa, taustalla olevina tai vähemmistönä. Toinen tärkeä havainto mainoksista oli se, että ikääntyneitä koskevissa mainoksissa esiintyi hyvin rajoittuneita arvoja, jotka viittaavat enimmäkseen kulttuurisiin arvoihin. Tämä kertoo tutkijoiden mukaan mainostajien rajoittuneista arvoista ja siitä, ettei ikäihmisiä arvosteta tai pidetä potentiaalisina kuluttajina. Mainoksissa tuotetut kulttuuriset arvot voivat tuottaa hyvinkin negatiivista kuvaa ikääntymisestä. Tämä siksi, että selvästi ikäihmisille mainostettavat palvelut ja tavarat ovat rajoittuneita ja vähäisiä, jolloin ikäihmisistä luodaan stereotyyppinen kuva tietynlaisine tarpeineen. (Zhang, Harwood, Williams, Ylänne–McEwen, Wadleigh & Thimm 2006.) Koska vanhuskuva ja mainosten välittämät arvot ovat kulttuurisidonnaisia, voi eri kulttuureihin tuotetut mainokset erota merkittävästi toisistaan. Seuraavaksi tarkastelen suomalaisia tutkimuksia aiheeseen liittyen.

Annaliisa Hjelt (1992) on liseniaatintyössään tutkinut vanhuutta sanomalehdissä kansanterveystieteellisestä ja sosiaaligerontologisesta näkökulmasta. Tutkimuksessaan Hjelt on todennut, että ikäihmisten oma ääni on vain harvoin teksteissä esillä. Hjelt löysi tutkimuksessaan erilaisia ikäihmisiä kuvaavia vanhuustyyppisiä, joita olivat esimerkiksi laitoksessa asuva, palvelujen käyttäjä, pitkäikäinen merkkipäivän viettäjä, sotaveteraani, tyytyväinen ja sopeutuvainen sekä parempia oloja toivovat. Jukka-Pekka Sarola (1996, 157–158) on myös tutkinut julkisuuden vanhuudesta luomaa kuvaa. Sarolan mukaan vanhuuden tyyppittelyihin liittyy vanhuuden välttämistä ja pelkoa. Vanhuskuvan luomisen

jälkeen siitä yritetään pysyä kaukana. Sarolan mukaan vanhuskuva lokeroi vanhat ihmiset ja riisuu heiltä oman identiteetin pois.

Sinikka Vakimo (2001) on perinteentutkimuksen väitöskirjassaan tutkinut mainosten luomaa kuvaa ikääntyvistä naisista. Väitöskirjassa kirjoitetaan myös yleisestä vanhuskuvasta sekä sivutaan ikääntyneen miehen representaatiota. Vakimo (2003, 215–217) on luokitellut tapoja puhua vanhuudesta mediassa. Vakimo kutsuu näitä ryhmiä vanhuusdiskursseiksi ja pohtii niille ominaisia sukupuolen tuottamisen muotoja. Seuraavassa diskurssit ovat esiteltyinä.

1. *Kurjuusdiskurssi*

Sanomalehdissä yleisin vanhuuteen liittyvä aihe on kirjoittaa vanhuudesta ongelmana. Vanhuus koetaan taantumana, joka voidaan nähdä uhkana koko yhteiskunnalle. Kurjuusdiskursseissa vanhuus on sukupuoletonta ja ikääntyneistä ihmisistä puhutaan homogeenisena ryhmänä. Vanhat ihmiset saavat harvoin itse suunvuoroa tämän tyyppisissä kirjoituksissa. Kuvituksessa esiintyy yleensä vanha nainen joko laitoksen potilaana tai yksin omassa kodissaan. Vakimo toteaa vanhojen naisten representoivan kurjuusdiskurssin mukaista vanhuutta, vaikka itse tekstissä puhutaan pelkistä vanhuksista. (Vakimo 2003, 215–217.)

2. *Ylistysdiskurssit*

Ylistysdiskursseissa ylistetään vanhuutta yksittäisten ikääntyneiden kautta, joiden koetaan olevan jollain tavoin poikkeuksellisia. He voivat olla aiemmin tuntemattomia ”supermummoja” tai julkisuudenhenkilöitä. Esimerkkejä tämänkaltaisista sosiaalisia ikänormeja rikkovista julkisuudessa esiintyvistä naisista ovat Aira Samulin ja Lenita Airisto. Vakimon mielestä vastaavanlaisia kirjoituksia on vaikeampi löytää miehistä, koska heidän kohdallaan ikänormit ovat väljempää eikä julkisuudessa tai yhteiskunnan johtopaikoilla toimivissa ikääntyneissä miehistä koeta siis olevan mitään normaalista poikkeavaa. Ylistysdiskurssit kyseenalaistavat kurjuusdiskursseja, mutta samalla myös kieltävät vanhuuteen liittyvät ruumiinmuutokset ja vanhuus pelkistyy ”omaksi asenteeksi”. (Vakimo 2003, 215–217.)

3. Koomisuusdiskurssi

Vakimo toteaa koomisuusdiskurssien olevan hyvin yleinen tapa puhua erityisesti vanhoista naisista. Useimmiten kyseessä on joko korkean iän rajoitusten torjuminen tai seksuaalisesti aktiivisesti toimiminen. Vakimo mainitsee myös vanhojen naisten ”mummottelun” joka on verrattavissa työttölyyn. Vakimon mukaan ”keneen tahansa vanhaan naiseen viittaavana ’mummo’ -termi saa joko koomisia tai negatiivisia sävyjä”. Tähän liittyvät myös mainokset modernista nykymummosta, joka surffailee Internetissä, syö roskaruokaa, kiroilee raitiovaunussa ja saa tällä tavoin ”kovan jätjän” maineen käyttäytyessään nuorisotyylin mukaisesti. (Vakimo 2001, 299–313.)

4. Normaalidiskurssi

Normaalidiskursseiksi tulevat määritellyiksi kirjoitukset, joissa vanhuksiin suhtaudutaan neutraalisti tavallisina ihmisinä. Vanhuus nähdään elämänvaiheena ja sitä kuvataan ikäkauteen liittyvien kiinnostuksen kohteiden ja elämänvalintojen kautta. Kirjoituksissa puhutaan vanhuudesta iloisten asioiden sekä arkisen elämän kautta. (Vakimo 2003, 215–217.)

Vakimo (2001, 299–313) on tullut samaan johtopäätökseen kansainvälisten tutkijoiden (Zhang ym. 2006; Miller ym. 2004; Miller ym. 1999) kanssa siitä, että tv-mainoksista vain pieni osa on suunnattu ikäihmisille kuluttajina. Monissa mainoksissa vältettiin mainostuotteen ja vanhuuden välisen miellelyhtymän tuottamista. Vakimokin joutuu toteamaan, että vanhuus nähdään vältettävänä sekä negatiivisena asiana. Ikääntynyt nainen on mainoksissa usein sivuroolissa, ja esitetään yleensä mainoksissa isoäitinä tai leskenä, mutta joskus myös emännän roolissa tai perheensä kanssa (Vakimo 2001, 299–313).

Ikääntyneille suunnatun ET-lehden mainoksia ovat Suomessa tutkineet Kirsi Lumme-Sandt (2000) ja Anu Leinonen yhdessä Paula Rantamaan (2001) kanssa. Lumme-Sandt (2000) tutki vuosien 1986 ja 1996 ET-lehtien lääkemainoksien tuottamaa kuvaa ikäihmisistä, lääkkeistä ja niiden käytöstä. Mainoksissa naisten kuvia oli enemmän kuin miesten kuvia. Mainoksissa ikääntyneen naisen esiintyvyys kuvissa oli suhteellisesti kuitenkin vähentynyt kymmenessä vuodessa. Mainoksissa naisilla nähtiin olevan monia eri rooleja, kuten itsenäinen toimija, perheenäiti, aktiivinen, mainoksen koriste tai kaikki nämä

roolit yhdessä. Lumme-Sandt (2000, 143–144) kuvasi, että yleisesti mainoksissa esiintyneet ikäihmiset olivat kuvattu elämästään nauttivina ja iloisina persoonina. Positiivisen vanhuskuvan ajatuksen taustalla on kuitenkin itsensä hoitamisen vaatimus, sillä vain huolehtimalla itsestään ikäihminen osoittaa olevansa siveellinen ja hyvä.

Tutkimuksen mukaan ET-lehtien mainoksista nousi vahvasti esille aktiivisuuden vaatimus. Aktiivisuuden vaatimuksen lisäksi korostuivat vapaus ja vapautuminen, jatkuvuus, turvallisuus, sukupuolittunut vanheneminen ja avuntarve. Leinonen ja Rantamaa toteavat kuitenkin, että aktiivisuuden lisäksi mainoksista löytyi myös riippuvuuden ja raihnaistumisen kuvausta. Erityisesti ikääntyneen miehen ja naisen mainoksissa esittämät kuvat erottuivat toisistaan vahvasti. Nainen oli mainoksissa kuvattu ulkoiluasuun sommittautuneena mummona, hauraana ja epävarmana. Vastakohtaisesti mies kuvattuna villakangastakkiin ja hattuun pukeutuneena toi arvokkaan ja ylpeän kuvan varttuneesta miehestä. (Leinonen & Rantamaa 2001, 3-14.)

Yhteenvetona voin todeta tutkimukseni aihepiiriä käsitteleviin aikaisempiin tutkimuksiin, että varsinkin suomalaiset tutkimukset (Vakimo 2001 ja 2003, Hjelt 1992, Lumme-Sandt 2000) ovat tutkineet lähinnä median tuottamaa vanhuskuvaa, enimmäkseen sanoma- ja aikakauslehdistä. Ikäihmisten oma ääni on jäänyt tutkimatta. Mainonnan ja median tutkimusta on tehty paljon muilla aloilla. Tarkoitukseni ei ole tehdä mainonnan tai markkinoinnin tutkimusta, vaan liitän aiheeni sosiaaligerontologian kautta yhteiskuntatieteelliseksi tutkimukseksi. Median tuottama vanhuskuva on pääsääntöisesti stereotyyppinen ja vähättelee vanhuutta elämänvaiheena. Median luomat positiiviset vanhuskuvat pitävät sisällään itsestä huolehtimisen ideologiaa ja kaupallisia arvoja, joten ne antavat vääristynyttä kuvaa ikäihmisten heterogeenisestä ryhmästä. Vanhuspalvelulain ja toimijuus-käsitteen hengessä ikäihmisten osallisuutta omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin tulisi mahdollistaa yhä enemmän. Tällä voitaisiin turvata jokaisen ihmisen itsemääräämisoikeuden toteutuminen. Median tuottama ageismi on mielestäni syrjivää ja kritisoin ikäihmisten kohteistamista, tämä tulee myös tutkimuksissa esille. Tämän vuoksi olen kiinnostunut ikäihmisten omista kokemuksista, tarkastellen nouseeko mainoksista keskusteltaessa esiin ikäsyryntään viittaavia kokemuksia.

3. IKÄIHMISTEN OMA ÄÄNI KUULUVIIN

Seuraavaksi esittelen tutkimukseni taustan, metodologisia ratkaisuja tutkimusprosessiini liittyen sekä tutkimuskysymykset. Perustelen tutkimuksellisia valintojani ja tarkennan tutkimusaineiston keruuseen liittyviä seikkoja. Kerron millä perusteella päädyin keräämään aineistoa ryhmäkeskusteluiden avulla ja millaisia ryhmät olivat.

3.1 Tutkimuksen tausta

Tutkimukseni lähtökohtana on fenomenologinen lähestymistapa ihmisen kokemuksellisuuden tutkimisesta. Fenomenologisen lähestymistavan valitsin, koska se näkee ihmisen kokonaisvaltaisesti osana ympäristöään ja kulttuuriaan. Fenomenologia voidaan nähdä lähestymistapana tai paradigmana, filosofiana tai tutkimusmetodina (Virtanen 2006, 152–154). Käytän tutkimuksessani fenomenologiaa lähestymistapana ihmisen subjektiivisen kokemuksen tutkimisessa. Ihmisen kokemuksesta ja toiminnan kohteen välisestä suhteesta syntyy merkityssuhde. Todellisuuden nähdään olevan se elämäntilanne, johon ihminen on suhteessa. Tutkijan on nähtävä ihminen kokonaisvaltaisesti osana ympäristöään ja kulttuuriaan. Kulttuuri vaikuttaa ihmisiin, koska olemme perustaltamme yhteisöllisiä. Kokemuksen tutkimisen tekee mielenkiintoiseksi se, että kokemuksemme ovat aina mukana, joten kokemukseen palaaminen voi tuottaa aina jotain uutta ja yllättävääkin. (Virtanen 2006, 151–212.) Tutkimuksessani olen nähnyt ryhmäkeskusteluihin osallistuneet osana ympäristöä ja vallitsevaa kulttuuria. Asun pääkaupunkiseudulla ja olen kotoisin Etelä-Pohjanmaalta, joten koen ymmärtäväni näiden alueiden kulttuuria ja sitä toimintaympäristöä, missä ihmiset arjessaan toimivat.

Miten ihminen on suhteessa omaan todellisuuteensa, siihen kulttuuriin ja maailmaan, jossa hän elää? Ihmiset antavat kokemusten kautta asioille merkityksiä, joten erityisesti merkitykset ovat fenomenologisen lähestymistavan keskiössä. Fenomenologisen lähestymistavan avulla pyritään ymmärtämään ihmisten kokemusten avulla ilmiön sen hetkistä merkitysmaailmaa tutkittavien näkökulmasta. Merkitysmaailman nähdään koostuvan erilaisista kokemuksista, kuten käsityksistä, havainnoista, tunne-elämyksistä ja

arvostuksista. Päästäkseen sisälle ihmisen merkitysmaailmaan, tutkijan tulee ottaa avoimesti vastaan tutkittavien kertomuksia heidän kokemuksistaan ja antaa niille tilaa. (Laine 2010, 26–44; Virtanen 2006, 151–212.) Tutkimuksessani on erittäin tärkeää antaa tilaa ikäihmisten kokemuksille ja heidän kertomuksilleen, ja tämän vuoksi haluan korostaa fenomenologista lähestymistapaa osana tutkimuksenteon prosessiani.

Tutkimukseni taustalla on kriittinen havainto eriarvoistuvasta Suomesta, eriarvoistuvista palveluista sekä mediassa esillä ollut ikäihmisten huono kohtelu hoivakodeissa. Nämä ovat aiheita, joita pitäisi nostaa vahvemmin esille turvaamalla jokaiselle hoivaa tarvitsevalle ikääntyneelle ihmisarvoinen vanhuus viimeisiin päiviin saakka. Kyse on isoista poliittisistakin ratkaisuista, joiden edessä valtio ja kunnat ovat nyt ja tulevaisuudessa. Aivan kuten lastensuojelussa, myös vanhustenpalveluissa yhä isommat valtakunnallisesti toimivat markkinalähtöiset yritykset ostavat pieniä yrityksiä ja niiden toiminta on koko ajan laajentumassa. Tilastokeskuksen tietojen mukaan Terveys- ja sosiaalipalvelut – toimialalla henkilöstö ja liikevaihto ovat kasvaneet huomattavasti muihin toimialoihin verrattuna (Suomen virallinen tilasto 2012). Tästäkin syystä halusin tutkia, millaista vanhuskuvaa yksityiset palveluyritykset tuottavat ja mitä mieltä ikäihmiset ovat mainonnan luomasta kuvasta. Ryhmäkeskusteluiden kautta haluan tuoda ilmi myös jaettuja kokemuksia ikäihmisten peilattaessa omia kokemuksiaan hoivatilanteista ja hoivakodeista sekä ikäihmisten asemasta yhteiskunnassa.

Markkinalähtöisistä kilpailutetuista sosiaalipalveluista kirjoittavat Pasi Ahola, Pentti Arajärvi ja Aulikki Kananoja (2010, 78) kuvaten sosiaalipalveluita ikään kuin ”tavarana”, jota ihmisille myydään valmiina pakettina niin, että ihmisen yksilöllisiä tarpeita ei huomioida. Sosiaalipalveluiden tuottamisessa ideaalista olisi, että ihminen voisi olla mukana valitsemassa käyttämiään palveluita ja kokisi olevansa osallinen palvelujen tuotannossa. (Ahola ym. 2010, 12, Vaarama 2008).

Valinnanvapauden jäädessä toteutumatta, ihmiset tuntevat, että heidän yksilölliset elämäntilanteensa sivuutetaan monimutkaisilla hakumenettelyillä ja yleistetyillä palveluilla. Syntyy kokemus rakenteiden tuottamasta kaltoinkohtelusta. Ahola ym. käyttävät termiä ”yhteiskunnan tuottama kaltoinkohtelu” (2010, 90). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ikäihmisen halutaan asuvan mahdollisimman pitkään kotona, mutta kotiin annettavat palvelut ovat riittämättömiä tai eivät kohtaa ikäihmisten tarpeita. Tällöin

ihmiset joutuvat sinnittelemään kotona välillä epäinhimillisissäkin olosuhteissa ja tyytymään siihen palvelupakettiin, joka on tarjolla tai ostamaan itselleen sellaiset palvelut, joita haluavat. Vaikka tutkijana olen sitä mieltä, että yhteiskuntamme ja palvelumme tuottavat ageismia ja eriarvoistuvaa Suomea, nämä ennakkokäsitykseni eivät saa ohjata tutkimukseni tekoa. Kiinnitän tähän erityisesti huomiota ryhmäkeskustelujen järjestämisessä sekä aineiston analysointi-vaiheessa, joissa en tuo esille omaa vaan ikäihmisten ääntä.

Sosiaalityön tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa syvällistä ymmärrystä sosiaalityön käytännöistä. Luodaanko ymmärrystä yliopiston tutkijoille, vai myös niille jotka ovat tekemisissä sosiaalityön käytännön kanssa? Tutkimuksen tekemisen perinteisiä metodeja on muokattava, jos halutaan saada tavallisia ihmisiä mukaan tutkimuksen tekoon. (Lavoie, MacDonald & Whitmore 2010, 298–299.) Tutkimukseni paikallistuu kvalitatiiviseksi eli laadulliseksi tutkimukseksi sisältäen kriittisen sosiaalityön tutkimuksen piirteitä. Tutkimukseni kriittisenä metodina käytän osallistuvaa tutkimusmenetelmää (kts. Pease 2010, 98–113), jossa ikäihmiset saavat äänensä kuuluviin. Osallistava tutkimus kannustaa kehittämään käytäntöä, jossa kansalaiset osallistuvat tiedon tuottamiseen (Pease 2010, 109).

3.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksessani olen kiinnostunut tarkastelemaan ikäihmisten näkökulmasta vanhuskuva, jota yritykset luovat omilla Internet-sivustoillaan. Nykyään mainostajat ja markkinoijat yhä enenevässä määrin ovat siirtyneet käyttämään tieto- ja kommunikaatioteknologiaa. Tämä yritysten Internet markkinointi jo itsessään rajaa ne ikäihmiset pois, joilla ei ole mahdollisuutta tai kiinnostusta käyttää tietoteknologiaa. Ollessani kuuntelemassa erästä ikäihmisille suunnattua pankin tiedotustilaisuutta e-laskutukseen siirtymiseen liittyvistä asioista, en voinut olla tuntematta ja kuulematta keskustelusta turhautuneisuutta, pettymystä ja ikäihmisten nujerrettua itsenäisyyden viemistä. Tilaisuudessa nousi esiin hyvä, mutta samalla hyvin surullinen kommentti: ”Pitäisikö täältä kuolla mahdollisimman pian pois, kun ei enää itse pysty hoitamaan asioitaan, jos ei ole tietokonetta, sitä ne päättäjät tahtoo”. Tutkimukseni tarkoituksena on tutkimuksellani selvittää, kokevatko ikäihmiset mainokset ikäsyrijntään viittaavina ja

millaisia kokemuksia ikäihmiset tuottavat hoivatilanteista ja hoivakodeista. Tämän pohjalta tutkimuskysymyksiksi muodostuivat: 1. Millaisia vanhuskuvia ikäihmisille muodostuu kokemuksiansa kautta mainoksia tarkastellessaan? 2. Millaisina ikäihmiset kokevat heille suunnatut hoivakotipalvelut ja asemansa yhteiskunnassa?

3.3. Tutkimuksen toteutus

Saadakseni tutkimuskysymyksiin vastauksia lähdin kartoittamaan eri mahdollisuuksia kerätä tietoa ikäihmisten kokemuksista. Päädyin monien keskusteluiden, teorioihin tutustumisen ja metodioppaiden jälkeen siihen, että kerään aineistoni yli 80-vuotiailta ikäihmisiltä ryhmäkeskustelun muodossa. Tällöin kokemuksista tulee sosiaalisia ja kulttuurisia, yhteisesti jaettuja merkityksiä. Anu Valtosen (2009, 229) mukaan ryhmän kokoamista voi tehdä monella eri tavalla, mutta jokin yhteinen tekijä ryhmäläisillä olisi hyvä olla.

Ryhmäkeskusteluista käytetään myös nimitystä fokusryhmäkeskustelu tai fokusryhmä (focus group, focus group interview, group discussion). Fokusryhmä on joukko ihmisiä, joka keskustelee vapaamuotoisesti ryhmän vetäjän valitsemasta aiheesta. Keskustelun on tarkoitus olla vapaamuotoista ja rentoa. Suuri rooli ryhmäkeskustelun onnistumisessa on alusta lähtien tutkijalla, eli jo ryhmää kootessa on osattava kiinnittää huomiota siihen, että keskustelijat tuottavat aineiston vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. (Valtonen 2009, 223–241.)

Tutkimukseeni etsin yli 80-vuotiaita osallistujia. Valitsin tämän ikärajan sosiaaligerontologian teorian ja tutkimustiedon valossa. Yleisesti gerontologiassa keskustellaan vanhuuden ajan jakamisesta, hieman ehkä kategorisestikin, kolmanteen ja neljänteen ikään. Tässä niin sanotussa neljännessä iässä, jonka katsotaan alkavan noin 80-vuotiaana, nähdään yleisesti palvelujentarpeen kasvavan verrattuna kolmanteen ikään. Kolmannen iän katsotaan alkavan ihmisen täytettyä 65 vuotta. (Phillips ym. 2010, 213–216) Peter Laslett (1989) kuvaa neljättä ikää riippuvuuden ajaksi, kun taas kolmannen iän hän näkee henkilökohtaisten saavutusten täyttämisen ajaksi. Kolmannesta ja neljännestä iästä keskustellessa on kuitenkin hyvä muistaa, että ihmiset ovat yksilöllisiä (Phillips ym. 2010, 213–216; Vaarama 2008). Valitsin hieman iäkkäämmät ihmiset tutkimukseeni, sillä

he ovat ainakin teoriassa jo lähempänä palvelujen tarvetta ja ovat ehkä miettineet kolmannen iän edustajia enemmän omaa selviytymistään kotona tai hoivakodissa. He kuuluvat mainosten kohderyhmään, ainakin ikänsä puolesta.

Seuraava tutkimuksellinen haaste oli miettiä, kuinka tavoitan ikäihmiset ja järjestän heidän kannaltaan helpon ja vaivattoman tutkimustilanteen. Tutkimuksen toteutuspaikan tulisi olla helposti saavutettavissa oleva, sekä mahdollisuuksien mukaan tuttu ja hiljainen huone tutkimukseen osallistuville (Barbour & Kitzinger 1999, 11). Ryhmän yhteiseksi tekijäksi valikoitui tutkimuksessani Eläkeliiton ja Eläkkeensaajien Keskusliitto ry:n jäsenyys ja asettamani ikäkriteeri, mitä Valtonenkin (2009, 229) pitää yhtenä mahdollisena kriteerinä ryhmän kokoonpanoa miettiessä.

Eläkeliitto on Suomen suurin eläkeläisjärjestö, jolla on aktiivista toimintaa ympäri Suomea ja jäseniä on yli 127 000. Eläkkeensaajien Keskusliitto ry on Suomen toiseksi suurin eläkeläisjärjestö jäsenmäärän ollessa noin 80 000. Heilläkin on toimintaa ympäri Suomea. Sosiaalitieteissä ryhmäkeskusteluun osallistuvien henkilöiden olisi suotavaa tuntea toisensa, sillä tästä on todettu olevan enemmän hyötyä kuin haittaa (Barbour & Kitzinger 1999, 8). Tämän vuoksi en lähtenyt kokoamaan tutkimusta varten erikseen ryhmää yksittäisistä henkilöistä, joista välttämättä kukaan ei olisi tuntenut toistaan.

Saadakseni ryhmäkeskusteluihin osallistujia, otin yhteyttä kuuteen Uudenmaan ja Etelä-Pohjanmaan eläkejärjestöjen paikallisyhdistykseen. Soitin paikallisyhdistysten puheenjohtajille ja sihteereille sekä laitoin sähköpostitse tietoa tutkimuksestani elosyyskuussa 2013. Sähköpostin liitteeksi tein tutkimuksestani lyhyen yleisesittelyn (Liite 1 ja Liite 2). Sain vastauksen kaikista eläkejärjestöistä, joihin olin yhteydessä. Neljästä paikallisyhdistyksestä osoitettiin kiinnostusta tutkimustani kohtaan. Kävin henkilökohtaisesti kahdessa paikallisyhdistyksen kokouksessa kertomassa tutkimuksestani ja sitä kautta sain sovittua kaksi ryhmäkeskustelua ajankohtineen. Toiset kaksi ryhmäkeskustelua järjestyi paikallisyhdistysten sihteerien avustuksella. Sihteerit esittelivät tutkimusaiheeni paikallisyhdistyksen kokouksissa, joista he keräsivät halukkaat osallistujat. Toiseen kokoontumiseen paikallisyhdistyksen sihteeri oli kerännyt ryhmän valmiiksi. Ryhmällä oli olemassa säännöllinen kokoontumisaika, ryhmälle tuttuun aikaan. Toisen ryhmän kutsuin henkilökohtaisesti kirjeitse (Liite 2). Paikallisyhdistyksen sihteeri oli saanut tutkimukseen kiinnostuneilta luvan luovuttaa yhteystiedot minulle. Eli vain yksi

ryhmä näistä kokoontui säännöllisesti, muut ryhmäkeskustelut olivat erikseen järjestettyjä ja osallistujat tunsivat osittain toisensa. Eläkeläisjärjestöjen puheenjohtajien ja sihteerien avustuksella sain sovittua tutkittaville tutut paikat ryhmäkeskustelujen toteuttamiseksi.

Keskusteluihin valikoitui aiheesta kiinnostuneita ja aktiivisia ihmisiä. Tämä saattaa vaikuttaa tuloksiin, sillä joukosta jäi puuttumaan mahdollisesti elämäntavoiltaan passiivisempia ihmisiä, joilla saattaa olla erilaisia näkemyksiä tutkitusta aiheesta verrattuna aktiivisiin ikäihmisiin. Tutkimukseen vapaaehtoisena osallistuminen saattaa indikoida esimerkiksi kiinnostusta asioihin vaikuttamiseen, reippautta ja vireyttä, jolloin tuloksetkin kuvaavat vain tämän joukon näkemyksiä, eikä kaikkien ikäihmisten.

Ryhmäkeskusteluja suunnitellessani ajattelin aluksi itse analysoivani yksityisten yritysten hoivakotien Internetistä löytämiäni mainoskuvia ja tekstejä. Samoihin aikoihin tutustuin tarkemmin vanhuspalvelulakiin ja kuuntelin yliopiston luennoitsijoita ja ohjaajiani siitä, miten tärkeää sosiaalityössä on saada kuuluviin kohderyhmän omat mielipiteet. Vanhuspalvelulakikin korostaa ikäihmisten oman osallisuuden tärkeyttä, nämä kaksi seikkaa saivat minut valitsemaan tutkimukseni polun sellaiseksi, missä kuulen ikäihmisiä ja välitän heidän ajatuksiaan tähän hetkeen.

Tutkimuskysymyksiin saadakseni vastauksia, minun oli valittava valtakunnallisesti toimivista suurista hoivakoti yrityksistä mainokset, joiden pohjalta ikäihmiset arvioisivat niitä keskusteluissa. Valitsin valtakunnallisesti toimivia yrityksiä, koska keskusteluryhmät järjestettiin eri puolilla Suomea. Suuren yrityksen määrittelen sellaiseksi, jolla on eri paikkakunnilla toimivia hoivakoteja omistuksessaan yli kahdeksan. Otin huomioon ne yritykset, joilla on Internet-sivustolla hoivakodeista mainoksia. Laskin, että jo kolmenkin suuren yrityksen kotisivuilta löytyy 127 hoivakotia esiteltynä. Päädyin tällöin rajaamaan aineistoni eri yritysten kuuteen ympärivuorokautista hoivakotia yleisesti esittelevään mainokseen. Valitsin keskusteluryhmien arvioitavaksi yhden mainoksen jokaisesta suuresta yrityksestä kuvineen ja teksteineen. Mainoksia en voi laittaa tutkimukseni liitteiksi tekijänoikeudellisista syistä, mutta mainokset ovat tallennettuna omaan arkistooni tietokoneella ja tulostettuna sellaisina kuin ne syksyn 2013 aikana on esitetty yritysten Internet-sivustoilla.

Tämän jälkeen tein valitsemistani yksityisten yritysten hoivakotien mainoskuvista ja teksteistä selkeän kuuden mainoksen paketin. Mainokset kuvineen ja teksteineen tulostin paperille, jotka vielä laminoin. Yksi mainos oli aina yhdellä paperilla. Mainoskuvista on poistettu yritysten tunnistetiedot. Ryhmäkeskusteluissa erilaisten materiaalien käyttö on Valtosen (2009, 238–239) ja Rosaline Barbourin ja Jenny Kitzingerin (1999, 12) mukaan suotavaa, sillä se rytmittää keskustelua ja tuo siihen vaihtelua. Valtonen (2009, 238) korostaa sitä, että etenkin mainokset ovat hyviä keskustelun virittäjiä ”(...) sillä ne on ladattu täyteen kulttuurisia merkityksiä(...)”. Näillä merkityksillä on vaikutusta ymmärrykseemme, mutta yleensä emme ajattele niitä tietoisesti. Valtonen (2009, 241) nostaa esiin ajatuksen siitä, että ryhmän vuorovaikutukseen liittyy vahvasti asemamme kuluttajasubjektina. Aineiston analysointiosuudessa kiinnitän tähän asiaan huomiota kuluttajan eli ikäihmisen näkökulmasta tutkimuksessani.

Järjestämässäni koeryhmäkeskustelussa havaitsin, että valitsemani kuusi mainosta olivat liian suuri määrä ja valitsin lopulta kuuden mainoksen sijasta neljä mainosta. Kuuden mainoksen käsittely vei koeryhmäkeskusteluissa yli kaksi tuntia ja tuli ilmi, että neljän mainoksen syvälliseen läpikäyntiin jaksoivat osallistujat vielä keskittyä, mutta viidennen ja kuudennen mainoksen kohdalla keskittyminen herpaantui ja mainokset tuntuivat toistavan itseään keskustelijoiden mielestä. Koeryhmäkeskustelun perusteella siis valitsin neljä mainosta, joita ikäihmiset arvioivat ryhmäkeskusteluissa. Mainokset käsiteltiin yksi kerrallaan.

Esittelen mainokset ilman kuvia taulukossa 1 antaakseni lukijalle informaatiota millaisia mainokset olivat. Kuvaan neljää mainosta ja niissä esiintyneitä asioita. Keräsin taulukkoon myös mielestäni keskeisimmät mainosteksteistä nousseet asiat suhteessa tutkimustehtävääni, joka etsii vastausta ageismin ilmentymiselle mainoksissa. Taulukon avulla haluan havainnollistaa mainosten pääpiirteitä. Taulukkoa ei ole käytetty ryhmäkeskusteluissa.

Olen myös kuvannut taulukossa 1 keitä mainosten kuvissa esiintyy ja eriteltyt ne sukupuolen mukaan. Sukupuolen olen halunnut eritellä sen vuoksi, että niin aiemmissa tutkimuksissa kuin keräämästäni aineistosta nousee esille sukupuoleen liittyviä asioita. Taulukossa mainokset ovat eriteltyinä siinä järjestyksessä, missä ne käsiteltiin ryhmäkeskusteluissa. Jokaisesta mainoksesta on esitelty mainoslause ja mainosvalokuvasta kuvausta omin sanoin.

Taulukko 1 Keskustelun kohteeksi valitut yksityisten hoivakotien Internet-mainokset

	Mainoslause ja kuva	Keskeiset asiat mainosteksteissä
Mainos 1	"Iloa ja elämänmyönteisyyttä hoivakodeissa" Naishoitaja ja ikäihminen (mies) ruokapöydän äärellä. Hoitaja tarjoilee syötävää kauniisti katetun pöydän äärellä istuvalle miehelle.	Korostetaan iloa ja asumista ikäihmisten ehdoilla, turvallista ja kodikasta arkea. Ympäri vuorokautista hoivaa tarjotaan fyysisesti toimintarajoitteisille sekä dementoituneille ikääntyneille. Ammattitaitoinen henkilöstö ympäri vuorokauden.
Mainos 2	"Meillä pidetään huolta-joka päivä" Naishoitaja ja hymyilevä ikäihminen (nainen) omenapuiden edessä, katsovat hymyillen toisiinsa.	Korostetaan palvelun lähtökohtana asukkaiden arvokasta elämää ja hyvää oloa. Tuetaan itsenäistä selviytymistä kuntouttavan hoitotyön mukaisesti. Aktiivinen arki, missä huomioidaan omaiset. Hoivakotien tilat suunniteltu kodeiksi, yhteiset tilat ja ulkoilumahdollisuus valvotuilla sisäpihoilla.
Mainos 3	"Hoivakotiemme, Mummoloidemme asukkaat ovat ympäri vuorokautista tukea ja hoivaa tarvitsevia ihmisiä" Kaksi ikäihmistä, nainen ja mies istuvat rottinkituoleilla ja juovat kahvia yhdessä. Taustalla tauluja, joissa mustavalkokuvia kesästä.	Mummoloiden asukkaat tarvitsevat ympäri vuorokautista hoivaa. Sisustukseen ja tilaratkaisuihin panostettu, oma kylpyhuone. Yksilöllinen, yhteinen ja turvallinen aktiivinen arki. Hyvä ruoka.
Mainos 4	"Hyviä hetkiä ilman huolia" Kaksi ikäihmistä istuu pihakeinussa. Nainen pitää kädessään auringonkukkaa, jota mies tuoksuttelee silmät kiinni. Nainen hymyilee.	Ympäri vuorokautisia hoivakoteja vanhuksille. Hyvää ja arvokasta elämää, parannetaan vanhusten toimintakykyä. Nimetty omahoitaja. Turvallisuus ja esteettömyys asumisessa. Asiakastietojärjestelmän ja arviointimenetelmien esittelyä, maukas ruoka ja saatavilla erilaisia palveluita.

Toteutin neljä ryhmäkeskustelua, jotka nauhoitin ryhmäläisten suostumuksella. Pyysin jokaiselta kirjallisen suostumuksen käyttäen keräämäni aineistoa tutkimuksen teossa ja samalla tiedustelin nimen, syntymävuoden ja sukupuolen (Liite 3). Tutkimukseeni osallistui kaksi ryhmää pääkaupunkiseudulta ja kaksi ryhmää Etelä-Pohjanmaalta. Täten pystyin aineistoni analysointivaiheessa etsimään myös kokemuksellisia eroja ja yhtäläisyyksiä pääkaupunkiseutulaisten ja eteläpohjalaisten tuottamasta vanhuskuvasta ja yhteisesti jaetuista kokemuksista. Ryhmäkeskustelijoita oli yhteensä 26. Keski-ikä ryhmäläisillä oli 82,65 vuotta, osallistujien ollessa 67–92-vuotiaita. Kaksi alle 80-vuotiasta halusi myös osallistua keskusteluun aiheen kiinnostavuuden vuoksi. Hyväksyin tämän,

koska kiinnostusta aiheeseen löytyi. Ryhmäkeskusteluun osallistui 18 naista ja 8 miestä. Ryhmät olivat kooltaan viidestä henkilöstä kahdeksaan osallistujaan, mikä on keskusteluryhmän ideaali osallistujamäärä (Barbour & Kitzinger 1999, 8).

Ryhmän vetäjää Valtonen (2009, 225–234) nimittää moderaattoriksi. Moderaattorin rooli on tärkeä hyvän keskusteluilmapiirin luomiseksi ja luonnolliseen keskusteluun rohkaisevan tunnelman takaamiseksi. Tällöin kukin osallistuja helpommin uskaltautuu sanomaan oman mielipiteensä tutkittavaan aiheeseen. Moderaattorin roolissa kerroin jokaisen ryhmäkeskustelun aluksi kuka olen, missä työskentelen ja opiskelen ja sen, että olen kiinnostunut ikäihmisten omista mielipiteistä ja asioista, joita keskustelussa syntyy. Kerroin myös jännittäväni tilannetta ja toin esiin, että kaikki mielipiteet ja keskustelut ovat tärkeitä.

Moderaattorin haasteena on saada keskustelijoiden mielipiteet esille niin, etteivät keskustelun vetäjän mielipiteet vaikuta keskustelijoiden mielipiteisiin. Ryhmäkeskustelun alussa moderaattorin rooli on keskeinen onnistuneen keskustelun aloituksessa, jolloin käydään läpi ryhmän säännöt ja rentoutetaan ilmapiiriä. Kerroin osallistujille, että tarkoituksena on vapaamuotoisesti keskustella mainoksista ja niiden herättämistä ajatuksista. Toivoin jokaisen puhuvan yksi kerrallaan. Kerroin osallistujille, jos päällekkäistä puhetta ilmenee keskustelussa, tulen siihen puuttumaan. Ryhmäkeskustelun alkaessa kävimme läpi, miksi ryhmä on kokoontunut, miten on tarkoitus edetä ja mistä aiheesta keskustella. Ennen ryhmäkeskustelujen alkua pyysin vielä kirjallisen suostumuksen käyttää saamaani aineistoa tutkimukseni tekoon ja mahdolliseen jatkotutkimukseen. Nauhoituksen alkaessa pyysin jokaista vielä kertomaan nimensä, että voisin tunnistaa puhujat sitten aineiston litterointivaiheessa paremmin. Kerroin tulevani esittelemään osallistuneille tutkimukseni tuloksia sen valmistuttua.

Moderaattorin tehtävänä on ohjata keskustelua haluamaansa suuntaan mahdollisimman avointen kysymysten kautta. Myös omien verbaalisten ja non-verbaalisten viestien kautta moderaattori pystyy ohjaamaan keskustelua ja pitämään sitä yllä. Tärkeä rooli moderaattorilla on toimia kuuntelijana. Aktiivisen sekä kannustavan kuuntelun kautta tutkijan on helpompi esittää jatkokysymyksiä keskusteltavaan aiheeseen. (Valtonen 2009, 225–234.) Moderaattorina halusin antaa keskustelijoille mahdollisuuden puhua avoimesti kaikesta siitä, mitä mainosten kautta nousee esiin, eli ohjailin ja rajoitin keskustelua hyvin

vähän. Muutamia tarkentavia kysymyksiä tein, mutta kaikki ryhmät olivat todella puheliaita ja tärkeäksi rooliksi jäi aktiivisen kuuntelijan rooli sekä sen hetken aistiminen, kun mainos oli käsitelty ja voitiin siirtyä seuraavaan. Tarkentavina kysymyksinä olivat mainosten herättämät mielikuvat ja ajatukset tunnelmasta sekä ikääntymisen kuvaaminen mainoksissa. Keskustelijoiden yhteisesti jaetut muut kokemukset olivat spontaania ikäihmisten keskustelua liittyen hoivatilanteisiin, hoivakotipalveluihin, omaissuhteisiin ja yhteiskuntaan.

Ryhmäkeskustelujen loppupuolella osallistujat kysyivät monesti, oliko tästä hyötyä minulle ja sainko sen mitä tarvitsin. Keskustelijat toivoivat, että joku kuulisi heitä tutkimukseni kautta. Osa keskustelijoista toivoi minun tuovan julkisuuteen tutkimukseni tuloksia ja antoi vinkkejä lehdistä, missä tutkimustani voisi esitellä. Yleinen palaute keskusteluiden jälkeen oli, kuinka mukavaa oli keskustella saman ikäisten kanssa syvällisemmin ja osa koki oppineensa jotain tulevaisuudestaan.

3.4 Sisällönanalyysin kautta ryhmäkeskustelujen syvempään ymmärrykseen

Ryhmäkeskustelujen analyysin tein sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysin avulla voidaan käsitellä suuria kuva- ja tekstiaineistoja systemaattisesti ja objektiivisesti. Tutkin ryhmäkeskustelujen tuottamaa aineistoa ikäihmisten kokemusten kautta. Sisällönanalyysi soveltuu hyvin ryhmäkeskusteluiden analyysimenetelmäksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71–84, Cronin 2001, 165–177).

Ennen aineiston analysointia, litteroin haastattelut sanatarkasti ja erittelin puhujat. Litteroitua tekstiä tuli 107 sivua A4-kokoisille arkeille, fonttina käytin Arial 12 ja riviväli oli 1. Koodasin eri puhujat tunnistemerkein etunimen alkukirjaimen, sukupuolen ja iän mukaan (esim. EN85) ja poistin aineistosta tunnistetiedot ja henkilökohtaiset asiat, joista vastaajan voisi tunnistaa. Litteroinnissa kiinnitin myös huomiota myötäileviin tai vastustaviin sanoihin ja litteroin myös pienet ilmaisut: kyllä, mmm. ei, näin on. Näiden lyhyiden myötäilevien tai vastustavien sanojen litteroinnin avulla sain syvemmän käsityksen siitä, mitkä asiat koetaan ja jaetaan yhteisöllisesti. Tutkimusaineisto on asianmukaisesti säilytettynä lukollisessa kaapissa ja nauhoitetallenteet ovat tietokoneella salasanalla suojatussa tiedostossa tallennettuna. Litteroin haastattelut pian keskusteluiden

jälkeen, jotta muistaisin vielä keskustelutilanteen ja puhujien äänet. Litteroinnin tueksi tein keskustelun aikana muutamia muistiinpanoja tilanteista, joissa erityisesti korostuivat yhteisöllisesti jaetut asiat ja eleet. Varmistusta tähän analyysitapaan olisi saanut videoinnista, mutta koin, että videokameran käyttö olisi voinut jäykistää ryhmäkeskustelun vapautunutta ja avointa ilmapiiriä.

Seuraavaksi luin litteroidun aineiston läpi kolmeen kertaan saadakseni kuvan siitä, mitä teksteistä nousee esiin. Tekstiä ja asioita oli paljon, joten kokosin itselleni muistiinpanoja paljon puhutuista aiheista. Tässä vaiheessa tarkensin myös tutkimuskysymyksiä saadakseni aineistosta esille vanhuskuvan eri ulottuvuuksia.

Tarkentuneiden tutkimuskysymyksiä valossa lähdin poimimaan aineistosta vanhuskuvaa ja yhteisöllisesti jaettuja kokemuksia kuvaavia lauseita. Koin, että pelkät yksittäiset sanat eivät tuo julki keskustelun hedelmällisyyttä. Sisällönanalyysille tyypillisesti tarkastelin aineistoa eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien sekä tiivistäen. Aineistosta nousi yhdeksän teemaa, joiden mukaan aloin tarkentaa ja tiivistää tekstiä. Nämä yhdeksän teemaa olivat mainonta, ikäihmisen oma tahto/kuuleminen, hoivan antajat, hoivakotiin liittyvät seikat, kotona asumisen merkitys, yhteiskunnalliset asiat, ihmisten persoonallisuus, taloudelliset asiat ja omaisten merkitys.

Aineistoa lukiessa merkitsin teksteistä yhdeksän teeman mukaisesti lauseita, lausahduksia ja kokonaisia keskustelutilanteita, jotta sain tiivistettyä analysoitavaa tekstiä tarkoituksenmukaiseksi poistaen aiheeseen liittymättömän keskustelun. Tämä vaihe oli haasteellinen ja vaati selkeää rajausta tutkimuskysymysten mukaisesti. Silti aineistoa kertyi 32 sivua tarkempaan analyysiin, kaikki alkuperäisilmauksia. Näistä alkuperäisilmauksista kokosin pelkistettyjä ilmauksia. Tätä vaihetta kutsutaan aineiston redusoinniksi eli pelkistämiseksi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108).

Aineiston pelkistämisen jälkeen keräsin pelkistetyt ilmaukset listaukseksi ja lähdin tätä kautta etsimään samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia ilmauksista. Pelkistettyjen ilmausten listauksen jälkeen aloin yhdistellä samankaltaisia ilmauksia ja eritellä niitä toisistaan. Tällöin jaoin pelkistetyt ilmaisut aineistosta nousseiden yhdeksän teeman alle, koska vielä tällöinkin pelkistettyjä ilmauksia oli 17 sivua.

Pelkistettyjen ilmausten listauksen myötä lähdin klusteroimaan eli ryhmittelemään aineistoani. Klusteroinnissa on tarkoituksena etsiä ja yhdistää samaa tarkoittavat pelkistetyt ilmaukset ja luokitella ne ilmauksille soveltuvalla käsitteellä. Näin pelkistetyistä ilmauksista tiivistyy yleisempi käsite. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.) Pelkistetyistä ilmauksista etsin teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä luokittelemalla ilmauksia ensimmäiseksi alaluokkiin, sitten yläluokkiin ja pääluokkiin. Tästä prosessista löytyy esimerkkitaulukot seuraavassa luvussa. Aineiston abstrahoinnin ja yhdistävien luokkien muodostamat uudet teoreettiset käsitteet ovat esiteltyinä luvussa viisi. Aineiston abstrahoinnista puhutaan silloin kun luodaan uusia teoreettisia käsitteitä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108). Kiteytän lopuksi tutkimukseni tulokset luvussa 5 liittyen mainosten luomaan vanhuskuvaan ja muun keskustelun kautta nousseen hoivakotipalvelujen arvioinnin ja ikäihmisten oman asemansa kokemuksiin perustuen.

4. VANHUSKUVIEN MUODOSTUMINEN

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää millaisena hoivakotien mainosten vanhuskuva näyttäytyy ikäihmisille heidän kokemustensa kautta ja millainen vanhuskuva muun keskustelun kautta nousee ikäihmisten kokemuksista. Mainoksista ja kokemuksista käydyistä keskusteluista muodostui ikäihmisten keskusteluissa kuusi teemaa, joihin paneudun tässä luvussa. Teemat ovat: ristiriitainen mainonta, taloudellinen valta, hoivakotiin pääsyn vaikeudet ja asumiseen liittyvät haasteet, henkilöstöstä riippuvainen asukkaan elämänsisältö hoivakodissa, vanhuspolitiikan kritisointi ja omaissuhteet kotona asumista tukevana tai rajoittavana tekijänä.

4.1 Ristiriitainen mainonta

Yksityisten hoivakotien mainosten kautta korostui ristiriitainen mainonta. Mainonta nähtiin harhaanjohtavana, kaunistelevana, väheksyvänä sekä houkuttelevana mainontana.

Taulukko 2 Aineiston abstrahointi ristiriitaisesta mainonnasta

Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
Palvelun todenmukaisuuden puute	Harhaanjohtava mainonta	Ristiriitainen mainonta
Epärealistista mainontaa		
Yhdessä puolison kanssa hoivakodissa		
Naiset hoivakodissa		
Mainonta piilottaa ihmisen todellisen toimintakyvyn	Kaunisteleva mainonta	
Mainonnan mukaan vain hyvinvoiville ihmisille		
Uskottavan tiedon puute	Väheksyvä mainonta	
Asiallisen tiedon puute		
Yleisluontoinen mainos		
Mainoksen vakuuttavuus	Houkutteleva mainonta	
Mainoksen houkuttelevuus		
Mainoksen iskeyvyys		

Harhaanjohtavaksi mainonta nähtiin sen epärealistisuuden vuoksi. Mainokset eivät ikäihmisten mielestä vastanneet todellisuutta, kun he pohtivat omia kokemuksiaan vierailijoina hoivakodeissa. Mainoskuvista ikäihmiset nostivat esiin asioita, jotka heidän mielestään eivät vastanneet todellisuutta. Kuvissa esiintyivät keskustelijoiden mielestä toistuvasti samat henkilöt. Kuvien tuottama mielikuva, esimerkiksi pariskunnasta hoivakodissa yhdessä asuvana, nähtiin totuuden vääristelynä siitä syystä, että monesti oma puoliso on jo kuollut kun hoivakotiin siirrytään. Naisia nähtiin olevan enemmän hoivakotien asukkaina, kun taas mainoskuvista ei tullut tällaista käsitystä. Eräässä ryhmässä otettiin esille sukupuolittunut vanheneminen liittyen naisenemmistöön hoivakodeissa. Kuva pariskunnasta kirvoitti yhdessä ryhmäkeskustelussa ajatuksen uuden elämänkumppanin löytymisestä tai uuden ystävän saamisesta hoivakodissa asuessa sukupuoleen katsomatta.

” En ole hakenut, kyllä mä näitä seuraan lehdistä ja olen seurannut ja tiedän mitä ne maksaa ja olen käynytkin siellä. Mies oli kolme vuotta hoivakodissa. Siellä kävin paljon katsomassa ja mainokset ovat kyllä toista kuin se tosiasia.” SN84

”Vois sanoa niille, että kävisivät nyt kerran ees kattomassa, minkälaisia nämä on nämä hoitolaitokset, niin osaisivat sitten kirjottaa vähän parempaa tekstiä.” MM83

”Tässä on pariskunta kun on löytänyt toisensa tämmösessä hoivakodissa.” EN86

”Mistä sais tuon miehen sitten istumaan sinne (naurahdus), että kyllähän sitä siitä kuluis se aika, kun olis siinä joku juomassa kahvia, että kun ne pysyis vain tuolla pöydän ääressä (naurahdus).” MN87

”Herttaisia kuvia, todellisuudessa ei sitten oo.” NN80

Harhaanjohtavaksi mainonta nähtiin myös niiltä osin kun mainoksissa luvattiin ympärivuorokautista hoivaa. Ympärivuorokautisen hoivan lupauksen nähtiin yhdessä keskustelussa tarkoittavan sitä, että joku hoitaja olisi koko ajan läsnä asiakkaan kanssa. Ympärivuorokautisen hoivan lupauksen katsottiin tässä kohdin olevan harhaanjohtavaa mainontaa.

”Mutta kyllä tämä ylisanoitettu on tämä joka päivä ympäri vuorokauden. En tiedä, onko esimerkiks täällä, jos ympäri vuorokauden lupaa hoitaa, niin se on kyllä niin mahdoton tehtävä, että sillon pitäis jokaiselle hoidettavalle olla oma hoitaja. Ei minusta näin voisi kyllä ihan sanoa.” EM92

Kaunistelevaksi vanhuskuvan mainonnaksi nähtiin se, että hoivakoteja mainostettiin vain hyvinvoiville ihmisille. Ikäihmiset nostivat esiin hyvän toimintakyvyn korostamisen mainoksissa ja samaan aikaan keskusteltiin toimintakyvyn rajoitteista, joiden vuoksi hoivakoteihin pääasiallisesti muutetaan. Keskustelijat, joiden läheiset olivat olleet tai olivat edelleen hoivakodeissa, niin yksityisissä kuin kunnallisissakin, nostivat esiin toimintakyvyn puutteen, joka estää asukkaita osallistumasta mainoksissa esitettyihin aktiviteetteihin. Tällä tarkoitettiin sitä, että mainonta piilottaa ihmisen todellisen toimintakyvyn hoivakodissa asuessaan. Hoivakodissa asuessa toimintakyvyn nähtiin jo laskeneen sille tasolle, että mainosten tarjoamat aktiviteetit ovat vaikeita toteuttaa ja keskustelijat epäilivät pystyvätkö hoivakotien asukkaat niistä enää nauttimaan.

”Tää on terveille vanhuksille.” TM81

” Omilla ehdoilla tapahtuva aktiivisuus. Jätetään niinkun omaan eihän ne resukat enää niillä on se oma aktiivisuus aika huono. Se voi olla melkeen nolla.” MM83

”Kyllä tää kaunis kuva on ja tää asiakaskin näyttää aika virkeeltä vielä, että mulle tulee mieleen, että tää on jossain ravintolassa ja tarjoillaan pöytään.” HN85

”Tää on vähän parempivointisille tehty, kun puhutaan, että lähdetään museoon ja muualle käymään.” EM92

Väheksyvänä mainonta nähtiin keskusteluissa, kun ikäihmiset kokivat, että mainoksista puuttuu uskottava ja asiallinen tieto. Mainokset nähtiin myös yleisluontoisina. Mainoksista puuttui ikäihmisten mielestä olennaisia tietoja, esimerkiksi ovatko huoneet yhden hengen, mitä palveluita hoivakodissa on saatavilla ja miten ihmisten terveydentilasta pidetään huolta. Näitä asioita pidettiin tärkeänä. Ainoaksi asialliseksi tiedoksi eräs keskusteluun osallistunut mies nosti invamitotetun kylpyhuoneen.

”Siinä pitäis aika suoraan kertoa, mitä se palvelu pitää sisällään...” MM83

”Miten kun mä en kummassakaan huomaa sitä, että kuinka monta henkilöä on huoneessa ja onko ne yhden henkilön huoneita?” FN80

”Se on niinkun asiallinen tieto, että kaikissa huoneissa on invamitotetut kylpyhuoneet. Se on niinkun ainut asiallinen tieto tässäkin mainoksessa.” EN86

”Mää haluaisin tohon lääkintäpuoleen vielä kiinnittää huomiota. Mää olin jo sodassa lääkintäaliupseeri, niin siellä ei kuitenkaan ollu naisia hoidettavana, mutta tässä kun on paljon naisia hoidettavana, niin tuleeko missään esille se, että siellä ei ole lääkäriä ja sairaanhoitajakin on hyvin vähän yleensä vaan saattaa olla yks koko laitoksessa.” EM92

Mainosten yhtenä suurena puutteena nähtiin hoivakotien hinnoittelemattomuus. Mainoksista olisi keskustelijoiden mukaan pitänyt olla reilusti kirjoitettuna hintatiedot tai esimerkkilaskelma kuukausihinnasta. Myös tällainen mainonta nähtiin väheksyvänä mainontana ja keskustelijat korostivat sitä, että asiallinen ja uskottava tieto puuttui mainoksista.

”Mutta tässäkin sanotaan, että kotien suunnittelussa on otettu huomioon esteettömyys, kodikkuus, värit, valaistus, tilojen toimivuus ja turvallisuus. Mutta (tauko) mitenkä tämä onko he kustantaa nämä sitten kaikki. Saa väärän käsityksen. Kuitenkin pitää itse hoitaa huonekalut ja muut.” EM92

”Tästähän saa käsityksen, että se on melkeen kun hotellihuone sitten, että menee vaan valmiiseen. Kysymys sitten, mitä se maksaa.” TM81

Mainokset nähtiin ryhmäkeskusteluissa myös houkuttelevina ja hyvin myyvinä mainoksina. Keskusteluissa eräs nainen oli sitä mieltä, että voisi vaikka heti muuttaa tällaiseen paikkaan mainoksen perusteella. Yksi ryhmäläinen soitti minulle vielä keskustelun jälkeen ja halusi tuoda ilmi mielipiteensä siitä, että naisiin mainonnalla voi olla suurempi vaikutus kuin miehiin. Tällä hän tarkoitti sitä, että naiset voivat helpommin tehdä ostos- tai muuttopäätöksiä tunteeseen perustuen, ajattelematta taloudellista puolta ollenkaan. Soittaja kertoi ryhmäkeskustelun jälkeen havahtuneensa tutkimaan oman kuntansa palveluita ja häntä alkoi ärsyttää ajatus yrityksistä, mitkä soittajan mukaan ”lypsävät vanhukset tyhjiksi”. Ikäihmiset näkevät siis mainosten luovan hyvin erilaista kuvaa niin ikäihmisistä kuin hoivakodeistakin verrattuna ikäihmisten omiin näkemyksiin.

Osa ryhmäkeskusteluiden naisosallistujista näki realistisena muuton hoivakotiin ja oli sopeutuvainen ajatukseen silloin, kun kotona asuminen ei enää onnistu. Osa naiskeskustelijoista näki hoivakodit viimesijaisena turvapaikkanaan, ja pitivät hyvänä sitä, että on olemassa hoivakoteja, joissa saa sen viimeisen tarvitsemansa hoivan. Hoivakoteja pidettiin houkuttelevina, mutta taloudellista puolta joko ei haluttu ajatella tai naiset yllättyivät hintojen korkeudesta. Myös yksi keskusteluun osallistunut mies toi ilmi, että olisi valmis muuttamaan hoivakotiin, mutta oli varma, että hänen vaimonsa ei halua vielä muuttaa. Toinenkin mies sanoi harkinneensa muuttoa, mutta koki muuton liian raskaaksi ja ongelmalliseksi kertyneen tavaran vuoksi. Osa keskusteluihin osallistuneista naisista oli muiden miesten kanssa sitä mieltä, että ei missään nimessä halua hoivakotiin. He toivoivat

saavansa kuolla kotona. Tässä kohtaa tuloksia on huomioitava kuitenkin, että ryhmäkeskusteluihin osallistuvia naisia oli paljon enemmän kuin miehiä.

”No tää on ihan semmonen, että tänne vois vaikka mennäkin.” FN80

”...ja tää on tulevaisuus tämä hoivakoti, jos elää saa niin tuota silloin tarvitaan hoivakotia...” NN80

”Joo, no mutta mulla ei ole kokemusta näistä sellaisista asioista, mutta ajattelen vain, että nää on meidän semmoisia turvapaikkoja kumminkin, kun se aika koittaa ja jos tarvitaan.” LN86

”Kyllä se on sellaista, että mä sitä pelkään, kun sinne vain ei ite joutuusi”. EN88

Ristiriitainen kokemus mainonnasta koostui monista mielikuvista, joita mainokset tuottivat. Suurin ristiriita välittyi mainoskuvien kautta. Mainoskuviissa esitetyt henkilöt ovat ikäihmisten mielestä liian hyväkuntoisia verrattuna todellisuuteen. Mainonnan avulla hoivakodit näyttäytyivät osalle keskustelijoista turvallisina, mutta viimesijaisina paikkoina.

4.2 Taloudellinen valta

Taloudellinen valta liittyi ryhmäkeskustelujen analyysin mukaan taloudelliseen syrjintään sekä taloudelliseen päätöksentekoon. Taloudelliset asiat hoivakoti-asumisessa kirvoittivat paljon keskustelua kaikissa ryhmissä. Kuka käyttää taloudellista valtaa? Onko ikäihmiseltä riisuttu päätösvalta, jos hoivakodissa asumisen maksaa omainen? Onko vain hyvätuloisilla valtaa saavuttaa itselleen mukava vanhuus yksityisessä hoivakodissa?

Taulukko 3 Aineiston abstrahointi taloudellisesta vallasta

Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka
Taloudellisesti saavuttamattomissa	Taloudellinen syrjintä	Taloudellinen valta
Kallista asumista		
Pienituloisia syrjivää		
Kaupallisuus		
Tuotot ulkomaille		
Asuttaminen vieraan kanssa		
Rahoista luopumisen periaate	Taloudellinen päätöksenteko	
Omaisuudesta luopumisen vaikeus		
Ikäihmisiä rahastetaan		

Taloudellisen syrjinnän nähtiin rakentuvan hoivakotien ollessa taloudellisesti saavuttamattomissa, kalliita, pienituloisia syrjiviä, kaupallisia instituutioita tai tuottojen mennessä ulkomaille. Myös asuttaminen vieraan kanssa samaan tilaan kunnan hoivakodeissa nähtiin syrjivänä toimintana, missä pienituloisella ei ole valinnanmahdollisuuksia.

Pienituloisilla ei myöskään nähty olevan mahdollisuutta päästä valitsemaan hoivakotia. Monet yksityiset hoivakotipaikat nähtiin taloudellisesti saavuttamattomissa olevina paikkoina, joihin osa toivoi yhteiskunnan suurempaa panostusta. Näin osallistujien mielestä pienituloisetkin voisivat päästä nauttimaan laadukkaista palveluista ja hoivasta. Taloudellisten resurssien niukkuus ikäihmisillä keskustelutti osanottajia sekä se, mihin rahat hoivakotimaksuista sitten menevät. Osa näki, että vanhuudella rahastetaan kaikkein heikoimmassa asemassa olevia.

Kahdessa pääkaupunkiseudun ryhmäkeskustelussa sivuttiin veroparatiiseja ja sijoittajia, jotka vievät ikäihmisten mukaan heidän rahansa niin, että lapsille ei jää mitään. Ajatus hoivakotien tuottojen siirtymisestä ulkomaille ei ollut ikäihmisten mielestä hyvä asia. Pääkaupunkiseutulaiset olivat keskusteluissa eteläpohjalaisia tietoisempia yksityisistä hoivakodeista ja niiden hinnoittelusta. Pääkaupunkiseutulaiset toivat esille yritysten nimiä ja puhuivat hintojen korkeudesta enemmän kuin eteläpohjalaiset. Tämä saattaa heijastaa eri ryhmiin valikoituneiden joukkojen eroja: keskimäärin tulotaso pääkaupunkiseudulla on muuta maata parempi, jolloin maksulliset hoivapalvelut ovat saavutettavissa ja niiden hintoihin on mahdollisesti sen vuoksi tutustuttu.

Osalle keskustelijoista tuli yllätyksenä hoivakotien kuukausimaksujen suuruus, kun muut osallistujat kertoivat hintojen olevan korkeita. Sellainen hinnoittelu, jossa jokainen avunanto maksaa erikseen nähtiin kalliina ja hyväksikäyttävänä toimintana. Keskusteluissa tuli ilmi se, että ikäihmisten näkökulmasta raha ratkaisee nykypäivänä palvelutason.

”Vähällä henkilökunnalla pärjätään, tää on niinkun vois sanoa, että tuoton maksimointi on tässä tapauksessa ykköstarkotus, mutta se on kätetty tuonne. Potilas tekee ite ja omaiset saa tehä loput hommat.” MM83

”Mutta on se aika kallista näissä hoivakodeissa, kun on tuo, niin kallista.” EN88

”...se on rahalla saa rahalla saa, siihen perustuu tämä on vahvaa kaupallisuutta nykyään tämä maailma se ylettyy näihinkin.” NN80

”Mutta muuten nämä on kyllä ihania paikkoja mutta todella se hinta on mahtava ja sinne menee omaisuus tämä omaisuus joka ei ole tarkoitettu (huokauksia)” SN85

Hoivakotiin asuttaminen mahdollisesti jonkun vieraan kanssa samaan huoneeseen tuntui syrjivältä kohtelulta. Osassa keskusteluja nousi esiin ajatus, että kunnalliset hoivakodit ovat ala-arvoisia paikkoja, kun taas osa keskustelijoista näki ne laadukkaina paikkoina. Yksityisten hoivakotien tarjonta nähtiin kuitenkin tarpeellisena vastaamaan kasvavaan hoivakotipaikkojen tarpeeseen, varsinkin tulevaisuudessa. Eräs mieskeskustelija toi kuitenkin julki, että on jatkossakin hyvä, että kunta toimii yhtenä palveluntuottajana ja seuraa samalla yksityisten hoivakotien laatua.

Taloudellisesta päätöksenteosta keskusteltaessa nousi analyysistä pinnalle kolme isompaa teemaa, jotka olivat rahoista luopumisen periaate, omaisuudesta luopumisen vaikeus ja ajatus siitä, että ikäihmisiä rahastetaan. Osa keskustelijoista turvautui siihen, että yhteiskunta huolehtii ja pieni osa taas oli valmiita laittamaan omaa rahaansa hoivakotiasumiseen. Toiset osallistujat eivät missään nimessä halunneet luopua omaisuudestaan ja käyttää sitä omaan hoitoonsa. Yhdessä ryhmäkeskustelussa toivottiin, että eläkeläisjärjestöt kiinnittäisivät huomiota ja ottaisivat kantaa ikäihmisten rahastukseen, koska se nähtiin syrjivänä taloudellisena toimintana. Osa keskustelijoista oli valmis luopumaan omaisuudestaan omaa hoitoaan varten, osa halusi pitää hankkimansa omaisuuden ja siirtää sen lapsilleen.

”Rahat menee veroparatiisiin, kaikille muille paitsi ei suomalaisille.” SN85

”Varmaan nää sijoittajat on huomannu, että eläkeläiset ajattelee sillä tavalla, että kaikki tulot ja rahat, mitä minulla on, niin menkööt ne sitten minun itseni hoitamiseen loppu iän. Se on vaan lapsilta pois. Eihän se häneltä iteltään oo pois. Sijoittajat korjaavat nyt sitten lasten asemasta ne perinnöt, mitä olis ehkä jääny.” MM83

Ikäihmiset halusivat käyttää taloudellista valtaansa ja päättää mihin kertyneen omaisuutensa käyttävät. Keskustelijat tiedostivat kalliit hoivamaksut yksityisissä hoivakodeissa ja näkivät, että harvalla on halua tai edes taloudellisia resursseja maksaa kalliista hoivasta. Ikäihmiset kokivat, että apua tarvitsevia yritetään rahastaa.

4.3 Hoivakotiin pääsyn vaikeudet ja asumiseen liittyvät haasteet

Ryhmäkeskusteluiden kautta analyysistä nousi esiin myös hoivakoteihin liittyvät käytännön asiat. Tarkempaan tarkasteluun nousi teema: Hoivakotiin pääsyn vaikeudet ja asumiseen liittyvät haasteet. Teema pitää sisällään jaottelut; hoivakodin saavutettavuus, viimesijainen turvapaikka, rajoituksia itsemääräämisoikeuteen, yhteisöllisyyden merkitys ja epäkohtia hoidossa.

Taulukko 4 Aineiston abstrahointi hoivakotiin pääsyn vaikeuksista ja asumiseen liittyvistä haasteista

Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka
Hoivakotiin pääsee vain huonokuntoisena	Hoivakodin saavutettavuus	Hoivakotiin pääsyn vaikeudet ja asumiseen liittyvät haasteet
Tiukat kriteerit hoivakotiin pääsyyn		
Hoivakodit viimesijainen	Viimesijainen turvapaikka	
Hoivakotiin muutto välttämätön		
Pienryhmäkodin inhimillisuus		
Hoivakoti turvapaikkana		
Perustarpeiden tyydytys		
Huono kohtelu hoivakodeissa	Rajoituksia itsemääräämisoikeuteen	
Rajoituksilla turvallisuutta		
Hoidettavan persoonasta johtuva hoito		
Sopeutuminen hoivakotiin		
persoonaa kysymys		
Yksinäisyys hoivakodeissa	Yhteisöllisyyden merkitys	
Rajoittunut elinpiiri		
Viriketoiminnan merkitys		
Mielekkään tekemisen merkitys		
Toimintakyvyn tukemisen merkitys		
Kohtaaminen nimellä		
Parisuhde hoivakodissa		
Epätasa-arvoinen hoito	Epäkohtia hoidossa	
Virikkeettömyys hoivakodissa		

Hoivakodin saavutettavuus oli yksi teema, mistä ikäihmiset keskustelivat ja olivat tietoisia. Mainoskuviissa hyväkuntoiset ja hyvinvoivat ihmiset asuvat hoivakodeissa, mutta keskusteluissa tuli ilmi se, että ikäihmiset tiedostivat sen kuinka vaikeaa hoivakotiin on päästä. Keskustelijat toivat esiin sen, että hoivakotiin pääsee vasta huonokuntoisena. Hoivakotiin pääsyn tiukat kriteerit nostettiin keskusteluissa esiin, mutta niistä ei oltu huolissaan etukäteen.

”Siinä pitää olla jo huono, jos pääsee mihinkään.” SN81

”Ja kun ei pääse laitokseen, kun on niin täynnä, vaikka haluaisikin” AN67

Kaikissa ryhmäkeskusteluissa nousi esille se, että hoivakoti voidaan nähdä viimesijaisena turvapaikkana, missä ihmisen perustarpeet tulee tyydytettyä. Varsinkin keskusteluihin osallistuneet naiset toivat tätä puolta esiin. Osa näki hoivakotiin muuton välttämättömänä ikääntymisen myötä ja tuntui hyväksyvän ajatuksen muutosta. Pienet yksiköt nähtiin inhimillisinä ja lämpiminä paikkoina.

”...näitä tällaisia hoivakoteja, ovat yksityiset henkilöt monta kertaa perustaneet...Ne on hyvin viihtyisiä niistä tehdään kuin koti ja monesti niitä huoneita niin huoneistoja niin siellä voi olla kuus henkilöä vaan...se on tavallaan sit niinku koti, on tauluja seinillä ja he voivat tuoda vaikka omia tavaroitaan sinne, jos haluavat, se on todella enemmän koti, kun tollanen palvelutalo...” NN80

Hoivakotiasumista tarkasteltiin myös itsemääräämisoikeutta rajoittavana tekijänä. Tähän liittyi keskustelijoiden mukaan sekä positiivisia että negatiivisia piirteitä. Positiivisena näkökulmana itsemääräämisoikeutta rajoittaviin tekijöihin nähtiin turvallisuuden takaaminen, vaikka se tapahtuisikin rajoittavana toimenpiteenä. Esimerkiksi lukitut ulko-ovet toivat turvallisuutta, kuin myös hoivakotiasukkaan sitominen sänkyyn tai sängyn laitojen nosto niin, ettei asukas pääse sieltä tippumaan. Positiivisena itsemääräämisoikeuden rajoittajana nähtiin myös se, että hoito ja huolenpito ovat kaikille tarpeen siinä vaiheessa, kun oma kognitiivinen ymmärrys ei riitä. Negatiivisena puolena itsemääräämisoikeuden rajoituksiin nähtiin huono kohtelu hoivakodeissa ja asuttaminen vieraan kanssa samaan huoneeseen.

Huono kohtelu tarkoitti keskusteluissa sitä, että asukkaiden kohtelu ei välttämättä ollut asiallista ja hoidon nähtiin vaihtelevan hoidettavan persoonasta riippuen. Muutenkin

keskusteluissa tuli ilmi, että asukkaan sopeutuminen hoivakotiin on monesti persoonasta riippuva asia. Yhtenä rajoittavana tekijänä nähtiin myös se, että hoivakodissa asuminen tarkoittaa lähinnä sisällä oloa, jos sieltä ei pääse ulkoilemaan niin kuin omasta kodista.

”Kaikista eniten sattuu päänoppahan nuo virheet ja laiminlyönnit, että sitä hirveän harvoin kuulee enää mitään, että oikein paljon niin, että siellä on oikein hyvä hoito.” MM85

”Niin sanotaan tämäkin nyt vielä, että potilaita on niin erilaisia, että toiset vinttaloi, kiukuttelee koko ajan, vaikka kuinka hoidetaan, että sekin pitää ottaa huomioon.” MN87

”Vasta oli hirveästi kova kirjoitus jostain tästä, että kun köytetään sukkahousuilla kiinni, niin se on ollut kautta aikain. Niin kauan kuin minä oon 60-luvulla mennyt työelämään, niin sehän on potilaan turvallisuutta. Sitä ei ajatella niin pitkälle, että jos se menee nokallensa siitä.” SN81

”...niin se on niinku kaikkesta surullisinta kun ne ei taharo pääse pihalle, ei oo kuka veis pihalle, että se on sitä sisällä oloa.” IN79

Yhteisöllisyyden merkitys hoivakodissa korostui keskusteluissa. Hoivakodissa asumisessa nähtiin tärkeänä kohtaaminen ja viriketoiminnan merkitys. Kohtaaminen hoivakodeissa erityisesti oman nimen kautta haluttiin nostaa esille. Eräässä keskustelussa se koettiin tärkeänä. Ikäihmiset haluavat säilyttää oman nimen ja sitä kautta oman identiteettinsä ja yksilöllisyytensä hoivakodissa asumisesta riippumatta. Yhteisöllisyyden lisäksi yhdessä keskustelussa nähtiin tärkeänä huomiona se, että hoivakodissakin voi olla yksinäinen. Yksinäisyyden hoivakodissa nähtiin johtuvan siitä, että sieltä ei välttämättä löydy keskusteluseuraa ja elinpiiri on rajoittunut. Viriketoiminnan järjestämisvastuun nähtiin enimmäkseen olevan enemmän kolmannen sektorin toimijoilla kuin hoivakotien vastuulla. Kolmannen sektorin toimijat nähtiin tärkeänä, koska hoitajien kiire tunnistettiin, eikä heillä nähty olevan aikaa viriketoiminnan järjestämiseen. Yhteisöllisyyttä nähtiin syntyvän myös parisuhteesta tai ystävyysuhteesta hoivakodissa, mikä tukisi ihmisen henkistä ja sosiaalista vireyttä.

”No tää on kyllä totta, että paljon parempi on syödä samassa pöydässä kuin yksin syödä. (yleistä joo kyllä) Ja paljon mukavampi on seurustella isossa huoneessa toisten kanssa kuin yksin olla, että se on kyllä näissä. Sitten, kun siellä käy yhdistyksiä laulamassa ja puhumassa ja kaikki, niin kyllä siellä viihtyvyys on aika hyvä.” MM85

Epäkohtana hoivakodissa asumisessa nähtiin virikkeettömyys sekä epätasa-arvoinen hoito asukkaiden kesken. Keskusteluissa koettiin, että vaikka mainoksissa korostettiin viriketoimintaa ja arjessa mukana elämistä, niin omaan kotiin verrattuna viriketoiminta on vähäistä eikä kovin tarkoituksenmukaista. Erityisesti miehet toivat esille, että toiminta kotona ja laitoksessa voi olla hyvin erilaista. Epätasa-arvoisen hoidon nähtiin eräässä keskustelussa johtuvan ihmisen varallisuudesta tai persoonasta. Toiset olivat eri mieltä ja kokivat, että kaikkia hoidetaan samanarvoisesti.

”Mutta yks asia on, joka on, minä oon sen huomannut, että jos on joku parempi ihminen, niin se varmasti hoidetaan paremmin. Kyllä on ollut monessa paikkaa ollut näin.” SN81

”Ei, minä en anna siihen periksi, että meillä hoidetaan kaikki samalla tavalla.” AN67

Hoivakotiin muutto nähtiin siis viimesijaisena vaihtoehtona silloin kun ihminen on jo huonokuntoinen. Hoivakodissa saa perushoivaa, viriketoiminta nähtiin tuotettavan ulkoapäin. Mainosten hoivakodeissa sen sijaan esitettiin virkeitä ja hyväkuntoisia ikäihmisiä, ja yhteisöllisyys sekä virikkeet näyttäisivät olevan osa hoivakodin arkea. Itsemääräämisoikeuden rajoituksissa nähtiin olevan sekä positiivisia että negatiivisia piirteitä.

4.4. Henkilöstöstä riippuvainen asukkaan elämänsisältö hoivakodissa

Henkilöstön merkitys nähtiin keskusteluissa myös yhtenä merkittävänä tekijänä hoivakodin viihtyvyyteen. Keskusteluissa korostui henkilöstömitoitus ja se, miten asukkaan elämänsisältö määräytyy hoitajien kautta.

Henkilöstömitoituksen haasteena nähtiin hoitajien riittämättömyys, ajankäyttö, kiire ja omahoitajuuden merkitys. Viimeisessä käsitellyssä mainoksessa mainittiin omahoitajuus, mikä kirvoitti kaksi ryhmää keskustelemaan omahoitajuuden merkityksestä. Keskusteluissa epäiltiin voiko yksi hoitaja, joka on monen ihmisen omahoitaja, auttaa ja olla tietoinen aina omasta omahoidettavastaan. Omahoitajuuden ei nähty toimivan parhaalla mahdollisella tavalla, koska hoitajat ovat aina välillä poissa ja lomilla. Eräässä ryhmässä myös ihmeteltiin käytäntöä, että omahoitajaa voidaan vaihtaa aika ajoin, ettei hoitajan ja hoidettavan välille synny liian tiivistä kontaktia. Tätä ei pidetty hyvänä mallina. Parissa

keskustelussa myös teknologian käyttö nousi esille, mutta enimmäkseen humoristisessa mielessä ja ajatuksena siitä, että robotit hoitavat keskustelijoita tulevaisuudessa.

”Jokaiselle asukkaalle on nimetty omaishoitaja, oma hoitaja. Ei taira pitää paikkaansa.” AN83

Taulukko 5 Aineiston abstrahointi henkilöstöstä riippuvaisesta asukkaan elämänsisällöstä hoivakodissa

Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
Hoitajien riittämättömyys	Henkilöstömitoitus	Henkilöstöstä riippuvainen
Hoitajien ajankäyttö		asukkaan elämänsisältö
Hoitajien kiire		hoivakodissa
Omahoitajuuden epäily		
Omahoitajan ajankäyttö		
Hoitajasta riippuva viihtyvyys	Elämänsisältö hoitajien kautta	
Hoitajat tekevät voitavansa		

Hoitajien merkitys nähtiin hoivakodissa asumisessa tuotettavan elämänsisällön kautta. Osassa keskusteluissa puhuttiin siitä, miten hoitajat tekevät voitavansa, yleisesti ottaen tyydyttävät osallistujien mielestä ihmisen perustarpeet. Aiemmin tuli esille, että hoivakodissa viihtyminen on asukkaan persoonakysymys, mutta kahdessa ryhmäkeskustelussa osallistujat puhuivat myös siitä, että viihtyvyys hoivakodissa on myös hoitajista riippuvaa. Hoivakotien asukkaiden elämän nähtiin olevan riippuvaista hoitajasta.

”Minusta kyllä tuntuu joskus, että liikaa painostetaan ja liikaa moititaan näitä kaikkia, koska kyllä siellä on paljon henkilökuntaa, jotka varmaan yrittää kaikkensa tehdä potilaan hyväksi ja vanhuksen hyväksi, että ei nyt ihan tosiaan...” LN86

”Ja se taas painoi ja painoi (soittokelloa), ja mä kävin sitten kattomassa, että onko ketään sairaanhoitajaa, niin ne istui siellä pitkän käytävän päässä siellä... MM85

”Niin kahvilla tietysti istuu kaikki yhtä aikaa.” EN88

”Joo, ja sitten mehän ollaan erilaisia kaikki, että se huono päivä voi sillä hoitajallakin olla.” AN67

Hoitajien kiire ja riittämättömyys tuli siis ilmi keskusteluissa. Hoivakodissa asuvan ihmisen elämänsisällön ja hoivakodin tunnelman nähtiin muodostuvan kiireisen hoitajan

kautta. Omahoitaja -järjestelmässä ei nähty hyötyä, jos omahoitaja vaihtuu usein. Mainosten luoma kuva hoitajista taas on erilainen: hoitaja ja hoidettava ovat mainoskuvissa rauhassa ja kiireettä, ja hoitajat luovat viihtyisää tunnelmaa hoivakotiin.

4.5 Vanhuspolitiikan kritisointi

Kuntien rooli ikäihmisten palveluissa ja yhteiskunnan muuttuminen nousivat analyysissa vanhuspolitiikan kritisoinniksi.

Taulukko 6 Aineiston abstrahointi vanhuspolitiikan kritisoinnista

Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka
Kunnan tärkeä rooli	Kunnan rooli ikäihmisten	Vanhuspolitiikan kritisointi
Yhteiskunnan vastuu	palveluissa	
Liiallinen holhoaminen		
Liiallinen yksilökeskeisyys		
Vapaaehtoistyö monimer-	Yhteiskunnan muuttuminen	
kityksellisenä		
Marginaalinen asiakasryhmä		
Hoivakotien nimitykset		
Hoivakotien historiaa		

Keskustelijat puhuivat sekä kunnan palveluiden puolesta että vastaan. Kunnan valvontaroolia yksityisiä hoivakoteja kohtaan haluttiin korostaa ja se nähtiin tärkeänä. Myös yhteiskunnan vastuu ja holhoaminen tai liika yksilökeskeisyys kuuluivat osaksi vanhuspolitiikan kritisointia.

”..tuota niin, että tietenkin se maksaa paljo, mutta eikö yhteiskunta ota kun kaikilla ei voi olla kotona sellasta, kun yksinki asuu ja kun huono kunto tuloo, eikä enää niin muistakkaa, eikä mitään. Niin nämä on aivan ensisijaisia (hoivakodit) minun mielestäni.”
MN80

”Tästä pääsöö sellasehen käsitykseen, jotta hetken päästä nämä hoivakodit on sellaisia, jotka ne rahat ottaa ja juhulii ja (naurua yleisesti) aina vain enemmän ja enemmän pitää saara ja on pakko sitte, jotta tuota mä sanoosin, että pitää jättää jonki verran kunnallekki, niin on eres suuree sakki kattomas perähän...” EM86

Kunnalla tulisi ikäihmisten mukaan säilyä järjestämisvastuu palveluista sekä myös taloudellinen tuki hoivakotipaikan saamisen varmistamiseksi. Toiveena ikäihmisillä on se, että tulevaisuudessakaan ei koko hoivakotimaksua tulisi itse maksaa, vaan kunta avustaisi

siinä. Toisaalta yhdessä keskustelussa muisteltiin myös sitä aikaa, jolloin ikäihmisten piti itse maksaa koko hoivakotiasumisensa, eikä tätäkään pidetty outona tapana ennen. Nykypäivänä se nähdään outona, koska on totuttu siihen, että yhteiskunta huolehtii.

”...jossei ne millää pysty enää olemahan kotona ja näin ja tuota niin niin ja mutta tosiaan niinku jo mainittihin sitä, pitää olla niin, että sinne pystyy menemähän, ettei aiva maharottomia tarttis omasta pussistansa kaivaa sinne.” EM86

”...minäki muistan vielä sen kun paappa, meidän isä, sairaalasta siirrettihin sinne vanhainkotiin, taikka sellaaseen,... ja kun mä jouduun auttamahan ja sillaa viemähän autollaki, niin tuota niin kyllä se varmasti joka ainoan pennin itte maksoo, ei sitä mitää kunta maksanu.” KN80

Yhdessä ryhmässä ihmeteltiin myös liiallista holhoamista yhteiskunnan puolelta ja liiallista avunantoa esimerkiksi sairaalassa. Ikäihmisten mielestä yhteiskunnassamme yritetään holhota liikaa yhteiskunnan toimesta puuttumalla jokaiseen asiaan. Toisaalta taas nähtiin, että nuorempien sukupolvien kasvaessa korostetaan liikaa yksilökeskeisyyttä. Ikäihmisten kunnioittamista haluttiin korostaa. Myös sosiaalihuollon menojen kasvu ja yhteiskunnan tuottamassa palveluverkostossa liikkuminen puhuttivat yhdessä ryhmäkeskustelussa. Mielenkiintoinen ajatus tuli eräältä mieheltä, jonka mukaan tämä elämä on hoivasta toiseen siirtymistä läpi elämän. Tämä nähtiin liiallisena holhoamisena, jossa varsinkin ikäihmiset rahastetaan varattomiksi.

”Mä oon tullu paikkakunnalle viiskytäseittemän, niin opetustoimen prosentti oli kunnan menoosta kaksikymmentäkahareksan ja samanmoinen prosentti oli sosiaalipuolella ja nyt on alle kaksikymmentä opetus meinaan osuus ja yli kuuskymmentä sosiaalipuolen öö meno, niin tässä nyt jollakilailla sitte tuota meillä pidetään huolta joka päivä. Niin tämä sosiaalipuoli on Suomes kasvanu sitten niin suhteettomaksi, että tuota kaikki muu jää sen alle... jos tätä sosiaalitukea aletahan purkamahan niin se onki itkun ja hampaitten kiristyksen asiaa, koska tuota kansa on opetettu siihen, että ensi menee lapsi hoitokotiin, sitten lastenkotiin, eskariin, kouluhun, sitte se on hetkenaikaa työelämäs ja sitte se pannahan vanhusten hoitolaitoksehen. Niin se ihminen laitostetaan väkisin. Eli tuota tämäki oli hiukan niikun tuota ikääntyneiden asumispalvelu, niin se on sitä juuri, mutta sitte kun se sitte tahtoo jääräkki juuri se ikääntyneitten osuus sitten sieltä, jotta ne nyljetähän sitten tyhjiksi vielä.” AM82

”Mutta kun sitte nykyysin sitte pitää sairaalaski numerolla huutaa kun ei saa enää nimiä sanua, ettei mee ihmisten yksityisyys” AM82

Näissä huomioissa ja kommentteissa näkyy ikäihmisten heterogeenisuus: kaikki eivät ajattele samalla tavalla ja joukkoon mahtuu monia mielipiteitä ja näkemyksiä.

Yhteiskunnan muuttumisen osa-alueiksi nousivat vapaaehtoistyö monimerkityksellisenä, marginaalinen asiakasryhmä, hoivakotien nimitykset ja hoivakotien historiaa. Eteläpohjalaisissa keskusteluryhmissä käsiteltiin paljon nykyistä iäkkäiden ikäpolvea. Heidän nähtiin enimmäkseen olevan tyytyväisiä elämäänsä. Keskusteluissa tuli myös esille, miten entisajan niukkuus ja pelkistetty elämä tuottivat sen ajan ihmisille henkistä hyvinvointia, eli pienistä asioista oltiin tyytyväisiä.

”Kyllä meidän ikäluokka on yleensä aika tyytyväistä ikäluokkaa, ei me olla totuttu mihinkään ylellisyyteen, että meitä passattaas ja mäki oon ihan vähä joutunu olemahan sairaalas yhden yön tai jotaki, niin aiva niinkui mä olisin lepokoris kun tullahan tuomahan mulle kaikkia, niin tuntuu aiva hassulta, että mitä ne mua passaa.” IN79

”Jos ajatellaan ennen vanhaan, josko me muistamme nyt sodan edellisenki aijjan, niin kun nyt tuota ajatellahan niitä mummuja, jotka oli siellä niitten mäkitupalaasia siellä pienes mökis ja jollaki keheruuksilla ne sitte eli ja ja tuota joillaki, voisiko sanua armopaloolla, niin kyllä torella oli kyllä tiukalla niitten elämä, mutta tyytyväisiä monta kertaa.” AM82

Vapaaehtoistyö nähtiin merkityksellisenä osana yhteiskuntaa ajatellen hoivakodeissa asuvia ikäihmisiä. Vapaaehtoistyö koettiin eteläpohjalaisissa ryhmäkeskusteluissa tärkeänä ja sellaisena toimintamuotona, mitä keskusteluihin osallistuneet tekevät tai haluaisivat tehdä enemmän. Ikätovereiden tapaaminen ja keskustelu heidän kanssaan nähtiin tärkeäksi asiaksi, mitä moni osallistuja toteutti tapaamalla tuttaviaan, jotka asuivat jo hoivakodeissa. Täysin vieraana ihmisenä jonnekin hoivakotiin meno tuntui vaikealta ja tungettelevalta. Tässä järjestöjen merkitys kasvaa. Niiden kautta voisi olla helpompi osallistua vapaaehtoistoimintaan.

”Tuota mä oon monta kertaa ajatellut omassa itessäni, että mullakin ois paljon aikaa päivisin ja muuta, mutta kun ei ikään tuu lähettyä tuonne vanhainkotiin ja ottaa sieltä joku kaveri kynkkään ja lähteä sen kanssa. Ei tuu lähdettyä, että semmoista tuntoa on, että tukkii tuonne kättelemaan.” MM85

”Kyllä niitä ennen oli, mutta mä en tiedä, että oliko ne Punaisen Ristin vissiin, että ne kävi lukemassa lehtiä semmoisille ihmisille, jotka eivät pystyneet lukemaan, ... niin muutaman kerran kävi seurakunnasta joku sitten sedän luona, mutta se on nimenomaan sitä yksinäisyyttä lieventämään.” SN81

Yhteiskunnan muuttumisen kautta keskusteluissa korostui hoivakotien historia, hoivakotien nimitykset sekä marginaali asiakasryhmä. Eteläpohjalaisissa ryhmissä nousi keskustelua hoivakotien historiasta, joka liittyi vaivaistaloon ja hoivakotien nimityksiin.

"Mutta jollakilailla, ennen vanhaa, se vaivaastalo se oli tervehellä pohojalla, sillä oli maata." AM82

"Siel oli karjaa" AM82

"Siellä ne hoirokit..." AM82

"Lypsi lehemä." KN80

"Sitte hoiti sitte niitä asioota kykyjensä mukahan, niin ne pysyy paljo paremmin kunnos ja ja tuota, eikä se ollu sitte yhteiskunnallekkaa niin kova taakka." AM82

Vaivaistalo nähtiin sekä positiivisessa merkityksessä että huonossa valossa. Positiivisessa merkityksessä vaivaistalojen nähtiin olleen arkisia, mielekästä ja normaalia elämäntoimintaa ylläpitäviä paikkoja. Alla olevassa kommentissa toisaalta annetaan ymmärtää, että vaivaistalo on paljon huonompi kuin nykyiset hoivakodit.

"Enää hoivakodit ei olo vaivaistaloja, olen sanonut monelle, että menkää katsomaan minkälainen paikka hoivakoti nykyään on ja kuinka monta kertaa päivässä siellä annetaan ruoka." AN67

Historian myötä hoivakotien nimitykset ovat muuttuneet ja muuttuvat edelleen. Yhdessä keskustelussa nimiä pohdittiin enemmänkin ja eräs mies teki havainnon nimien ”pehmenemistä”. Tälläkin kommentilla viitattiin suoraan holhoavaan yhteiskuntaan. Vaivaistaloissa sai kommenttien mukaan olla ilmaiseksi, mutta yhteiskunnan muuttumisesta kertoo sekin, että silloin ihmisille ei maksettu eläkettä.

"Niin sitäki on pehmenetty, kun se oli ennen vaivaastaloo ja sitten kunnalliskoti ja sitte hoivakoti ja niin päin pois jotta..." AM82

"Onko siinä joku ero hoivakoti tai vanhainkoti, onko kaikki hoivakodit vanhainkotejaki. Niin onko se niinku yksi nimitys se hoivakoti kaikille missä vanhuksia hoiretahan, sitä mä oon täs ajatellu." IN79

Ikäihmisten mukaan vain pieni osa nyt ja tulevaisuudessa tarvitsee hoivakotipaikkaa. Heidän mukaansa kuitenkin julkisuudessa käydyn keskustelun mukaan vanhuus elämänvaiheena nähdään monesti vain sairauksina ja toimintakyvyn puutoksina. Hoivakoteja rakennetaan ikäihmisten mukaan paljon, mutta heitä jäi mietityttämään onko niihin kaikkiin asiakkaita ja taas toisaalta onko paikkoja riittävästi. Muistisairaiden

ihmisten kasvava määrä tunnistettiin keskusteluissa ja heidän nähtiin tarvitsevan hoivakotipaikkaa turvallisen elämän takaamiseksi.

”Näissä ei missään ole vielä puhuttu eri sairauksista. esimerkiksi muistisairaudesta, joka on kuitenkin tullu akuutiksi tämä muistisairaus on iän mukana. Jos mentäis kysymään jostakin hoitokodista, niin kyllä se olis suurin osa, jolla muisti on menny.”EM92

”...ja sitten tämä yleinen, tai tämä julkinen sairaus, että tää muisti on niin paha kaikilla nykyään, että ennen sitä ei niin paljon ollut. Ja tosiaan paikat on aina täynnä, aina.” AN67

”Jäin pohtimaan hoitolaitosten kapasiteettia, onko riittävä tulevaisuudeksi ja paljonko on tarve, mikä on paikkojen kysyntä?” MM83

Kunta nähtiin tärkeänä toimijana niin hoivan antajana kuin sen valvojana. Kunnan toivottiin vastaisuudessa maksavan ainakin osan hoivakotimaksuista. Keskusteluissa muisteltiin myös miten ja missä ikäihmisiä hoidettiin silloin, kun keskustelijat olivat nuoria. Nykypäivänä yhteiskunnassa korostetaan yksilöllisyyttä, mutta osa ikäihmisistä koki olevansa holhottavina. Mainoksissakin yksilöllisyys tuli usein esiin ja se esitettiin positiivisessa valossa. Holhoukseen viittaavia mielikuvia mainoksista ei löytynyt.

4.6 Omaissuhteet kotona asumista tukevana tai rajoittavana tekijänä

Hoivakotien mainoksista keskusteltaessa omaisten ja kodin merkitys tuli puheissa ilmi. Omaiset nähtiin sekä voimavarana, että myös kotona asumista rajoittavana tekijänä. Omaisilla keskusteluissa tarkoitettiin lähinnä omia lapsia ja heidän perheitään tai muita sukulaisia. Kotona haluttiin asua mahdollisimman pitkään.

Omaissuhteiden ristiriitaisuus korostui keskusteluissa. Omaisilta keskusteluun osallistuneet saivat tukea kotona asumiseen ja he antoivat vastavuoroisesti apua esimerkiksi lastenlasten hoidossa. Kotona asumisen mahdollistamiseksi keskustelijat saivat omaisiltaan apua esimerkiksi pankkiasioidensa hoitamiseen, teknillisten ongelmien ratkaisuihin, kodinhoidollisiin töihin ja sosiaaliseen virkistytymiseen.

Taulukko 7 Aineiston abstrahointi omaissuhteet kotona asumista tukevana tai rajoittavana tekijänä

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Omaisten rooli	Omaiset voimavarana	Omaissuhteet kotona asumista tukevana tai rajoittavana tekijänä
Perhesuhteiden merkitys		
Omaisilta huoli pois	Omaiset rajoittavana tekijänä	
Paine hoivakotiin muuttamisesta omaisilta		
Oman kodin merkitys	Kotona asumisen tärkeys	
Itsemäärämisen säilyminen		
Kotihoidon merkitys		
Kotien turvallisuus		

Ylpeys omista lapsista sekä heidän perheidensä menestymisestä tuli myös ilmi keskusteluissa. Menestymisen taustalla tuotiin kuitenkin esille myös omaisten kiire, kaukana asuminen ja tähän liittyen tekniikan kehittymisen myötä yhteydenpidon helpottuminen, mutta myös erkaantuminen omista lapsenlapsista tekniikan viedessä huomiota isovanhempien kanssa yhdessä tekemisestä. Lapsenlapset nähtiin myös tärkeänä osana elämää ja yhdessä keskustelussa puhuttiin mainoksessa lukeneesta ”mummo”-termistä. Mummo sanana nähtiin todella positiivisesti, mistä alla pari esimerkkiä.

”Kyllähän meitä mummoiksi voi sanoa.” MN87

”Kaikki on melkein mummoja, kun jälkikasvua on.” AN88

”Ei se musta ainakaan pahalta tunnu.” AN83

Omaiset nähtiin ikäihmisten omaa elämää rajoittavana tekijänä, jos he painostivat läheisiään hakeutumaan jo hoivakotiin. Kaukanakin asuvien omaisten huoli kantautuu ikäihmisille, ja omaiset toivoivat, että ikäihminen voisi asua jo hoivan piirissä. Tämä vähentäisi omaisten huolta, mutta kukaan keskustelijoista ei ollut vielä taipunut tähän omaisten toiveeseen. Keskustelijat kuitenkin tunnistivat paineen hoivakotiin muuttamisesta.

”... ikäihmisten, jotka ei enää välttämättä oikeen muistakkaa kun on näin ja sitte niin omaistenkaan ei tartte huolehtia että kuinkahan hän nyt pärjää siellä, kun siel on aina hyvä hoito ja tuota turvallinen olo... ” MN80

”Sen takia ne jotku vanhakki, ne menee sinne vanhainkotiin sillä kun lapset murehtii, jokkon kaukana niin kovaa, että sen takia ne suostuu menemähän sinne hoitokotiin, ettei lapset murehri häntä niin lujaa.” IN79

”Kyllä mulle on hyvin tuttua tuo puhe kun asun, haluan olla yksin kotona...” KN80

Eräs naiskeskustelija toi esille, että hänen tyttärensä on luvannut ottaa hänet asumaan luokseen huolehtiakseen hänestä kun sen aika tulee. Nainen oli kuitenkin kieltäytynyt tarjouksesta, sillä hän haluaa asua omillaan niin kauan kuin pystyy, eikä avuntarpeen kasvaessa halua itseään tyttärelleen hoidettavaksi. Keskusteluun osallistunut nuorempi nainen oli sitä mieltä, etteivät omaiset saa väsyttää itseään liikaa hoivaamalla toista vaan sitten on aika siirtyä hoivakotiin.

”Mun tyttö sanoi, että mä en sua päästä mihinkään vanhain, että hän ottaa... mä sanoin, että mä en kuule tuu, niin en tuu, jos mullon järki pääs, että jos mä oon niin höperö, että mä en itte tajua, että mä en kenenkään vaivoiksi tuu. En mä nyt niin hyvä ihminen oo, että tinttailen minäkin (naurahdus).” MN87

”Joo, sama juttu, että mä oon meillä keskusteltu joskus näistä asioista, niin mä oon sanonut, että niin itsenäiseksi ei saa tulla, että jos toinen tarvii paljon apua, ettei sitä voida laitokseen viedä, ettei väsyttää toinen toistansa sitten. Se ei oo häpeä enää.” AN67

Muutaman keskustelijan läheinen on asunut jo hoivakodissa. Kaikkien tämän kokemuksen omaavien mielestä omaisella on tärkeä rooli myös siinä vaiheessa, kun ihminen on jo hoivakodissa. Hoivakodeista saatu kokemus oli, että omaisen on pidettävä siellä hoidettavana olevan ihmisen puolia ja katsottava, että kaikki sujuu asiallisesti. Osalla oli myös kokemus niistä hoivakodin asukkaista, joita omaiset käyvät harvoin katsomassa. Keskustelijat näkivät, että omaisen voi vieraillessaan virkistää sosiaalisesti hoivakodissa asuvaa, mutta myös toimia hoitajien apuna esimerkiksi aterioinnissa.

”... ja jos sielläkään (hoivakodissa) ei ole omaisia pitämässä puoliaan niin sellainen vanhus jää monta kertaa aika huonolle.” SN84

”... mä huomioisin omaisia lähinnä hoivatyössä kannustamaan asukkaiden luo, että jotkut on unohdettu, joillakin käydään monta kertaa, saatetaan käydä päivässäkin, ja toisilla ei käydä kuin äitienpäivänä, juhannuksena ja jouluna.” AN67

”...tähän mä lisääsin viä näin, jotta tälläses hoivakodis on erittäin hyvä, mutta silti näillä pitää olla vielä näin, jotta niillä olis omaisten puolelta ystäviä, jotka vois käydä siä aina kattomas ja ne varmasti näitä orottaa ja silti vaikkon nämä heikommakki niin olis oikeen mielekäs kunhan siellä käytäis.” EM86

Oma koti nähtiin itsemääräämisoikeuden toteutumisen paikkana. Omassa kodissa asumisen merkitys nousi esiin erityisesti itsemääräämisoikeuden kautta. Jokainen saa kodissaan määrätä omista asioistaan. Lähes kaikki keskustelijat korostivat sitä, että haluavat asua kodissaan elämänsä loppuun saakka. Ikäihmiset tiedostivat myös poliittisen tahdon siitä, että heidän olisi asuttava kotonaan mahdollisimman pitkään. Naiskeskustelijat toivat kuitenkin esille sen, että tarpeen vaatiessa ja oman toimintakyvyn heikentyessä he toivoivat pääsevänsä hoivakotiin. Kotien turvallisuutta ja kotiin annettavia palveluita haluttiin keskusteluissa painottaa. Esimerkiksi kotihoitajilta toivottiin enemmän aikaa keskusteluihin ja tätä kautta yksinäisyyden lieventämiseen. Erityisesti mieskeskustelijat toivat esille myös sen, että heidän mielestään hoivakodissa ei ole mitään tekemistä. Koti nähtiin siis myös paikkana, missä on aina jotain asioita tai tehtäviä hoidettavana. Kotona pitäisi olla turvalliset puitteet, että siellä voitaisiin asua pidempään.

”Joo, mutta toisaalta nythän puhutaan siitä, että vanhus pitäis mahdollisimman kauan olla kotona.” SN80

”Sehän juuri, että sillä yksinäisellä ihmisellä on se yksinäisyys siellä kotona, että sen takia justiin mun mielestä tää palveluhenkilökunta, jotka käy kotona, että heillä ois jonkun verran enemmän aikaa, vaikka he järjestääkin, niin heillä on aikaa seurustella siellä kotona vähän aikaa.” LN86

”Niin, ettei ainakaan vielä toistaiseksi hoivakotia, että on oma koti, oma lupa ja oma tupa.” AN88

”Kyllä mä niin olen ajatellut, ettei mikään voi olla parempi paikka, ei mikään oo parempi paikka kuin oma koti.” KN80

Osa keskustelijoista ajatteli, että hoivakotiin vaan kaapataan ja tässä ikäihmisen oma ääni ja tahto jäävät kuulematta. Hoivakotiin sopeutuminen nähtiin vaikeaksi asiaksi. Osalla keskustelijoista oli kokemuksia, että aina ihminen kaipaa kotiin, eikä sopeudu hoivakodissa asumiseen. Toisten mielestä alkuhankaluuksien jälkeen hoivakodissa asumiseen sopeutuu ja siihen voi olla tyytyväinenkin, kun huomaa sen olevan turvallinen paikka. Erityisesti yksinäisen ihmisen nähtiin olevan etuoikeutettu saamaan hoivakotipaikan.

”Mutta tuota totta kai nämä on hyviä tällaiset hoitokodit, mutta kyllä joka ikinen vanhus niin kaipaa sinne omahan kotihinsa.” IN79

”Vaikka kuinka olis hyvä siellä (hoivakodissa) olla niin ku mulla on semmonen yhreksänkymmentävuotias luokkakaveri, jolle mä soittelen, niin sen ääni on niin iloonen. Mä ajattelen, että mitä nyt on tapahtunu, se on päässy käymähän sinne omahan kotihinsa. Se on tyhjänä, niin sen ääni on ihan erimoonen, sitte kun mä sinne hoitokotiin soitan niin se on niin maas se ääni vaikka siellä on varmahan ihan hyvä olla, mutta se kaipaus kotihin on suuri.” IN79

”Tällääset on mukava, joilla on lähiomaisia joihinka voi luottaa. Jos yksinkin asuu niin kun kaikki me tullahan joskus vanhoksi ja eikä pysty olemahan, jotta joku joka pitää huolta, että kuinkahan se nyt voi tämä henkilö niin se on suuriarvoonen asia jos aiva yksin on eikä kukaa käy katsomas. Vaikka koti on hyvä ja siel on paras olla, mutta kumminki tarvitahan vanhemmalla ihmisellä sellasta turvaa ja jotta joku aina ottaa yhteyttä, kaikilla ei oo lähiomaisia. Tämä oli mun ajatukseni.” MN80

”Ei kysytäkään sitä asiaa enää, ambulanssi tulee ja vie.” SN84

”...että sinne (komeroon) ruokitaan. Kyl se vähä niin on. Vanhuksenkin mielipidettä pitää kuunnella, ovat pitkän elämän eläneet ja joutuneet huolehtineet myös. Kyllä pitää kuulla myös.” SN84

Omaiset ja heidän antamansa apu nähtiin siis kotona asumista tukevana, mutta omaisten huolen vuoksi tunnistettiin myös paineita hoivakotiin muuttoon. Koti on merkityksellinen paikka, missä itsemääräämisoikeus nähtiin pääsääntöisesti toteutuvan.

5. TULOKSET JA POHDINTA

Tutkimukseni kautta ryhmäkeskustelijat halusivat saada äänensä kuuluviin ja herättää keskustelua yhteiskunnallisista asioista. Tutkimukseni tuloksissa tuli ilmi kolmentasoista vanhuskuva. Ensimmäinen vanhuskuva muodostui suoraan mainoksista käydyistä keskusteluista ja toinen vanhuskuva muodostui muun keskustelun analysoinnin kautta. Tutkimukseni ensimmäisenä tuloksena on mainoksista välittynyt kontrastinen vanhuskuva. Toisena tutkimukseni tuloksena on vanhuskuva vanhuuden elämänvaiheesta horjuvana itsemääräämisoikeuden kokemuksena. Kummatkin päätelmät viittaavat vahvasti ikäihmisten ageismin kokemiseen. Lopuksi esittelen kolmannen asiantuntija vanhuskuvan, joka muodostui ryhmäkeskustelijoista.

5.1 Kontrastinen vanhuskuva mainoksissa

Tähän hetkeen sidoksissa oleva mainosten vanhuskuva näyttäytyi hyvin kontrastisena. Taulukkoon 8 olen nostanut aineistosta mainoksiin liittyviä teemoja, joihin ikäihmiset kiinnittivät huomiota. Näiden nostettujen teemojen rinnalle olen koonnut sen vastapuheen, miten ikäihmiset kokivat, että mainostetut asiat oikeasti ovat. Tästä muodostui kontrastinen vanhuskuva mainoksissa.

Mainosten nähtiin tuottavan vanhuskuva, joka oli ristiriidassa ikäihmisten kokemusten kanssa. Mainokset nähtiin harhaanjohtavana, kaunistelevana, väheksyvänä sekä houkuttelevana. Tästä tein päätelmän, että mainokset tuottavat kontrastista vanhuskuva silloin kun ikäihmiset peilasivat mainoksia ja todellista elämää keskenään. Bradley ja Longino (2001) tuovat tutkimuksessaan esille, että mainostajat käyttävät nuorempia malleja, kuin mitä mainoksen kohderyhmä on. Tämäkin tuli esille tutkimuksessani ja näin ollen se luo epärealistista kuvaa ikäihmisistä. Mainoksista välittyi ristiriitaista tietoa siitä, kenelle mainos on suunnattu; ikäihmisille vai heidän omaisilleen. Mainosten suuntaaminen omaisille ikäihmisten itsensä sijaan on ikäihmisiä syrjivää. Suurin osa ikäihmisistä koki, että tällaisenaan mainokset eivät antaneet oikeanlaista ja realistista kuvaa hoivakodeista. Houkuttelevana mainoksia piti vain muutamat naiskeskustelijat.

Taulukko 8 Kontrastinen vanhuskuva

Mainoksista nostetut teemat keskusteluissa	Keskustelujen tuottama vastapuhe mainoksista	Vanhuskuva
Ympäri vuorokautinen hoiva	Hoitajien henkilöstömitoituksen ja kiiren vuoksi ei toteudu.	
Pariskuntana hoivakodissa	Yleensä hoivakotiin muutetaan yksin, yleensä puolison jo kuoltua.	Kontrastinen
Hyvinvoivat ja terveet ihmiset mainoskuviissa	Vasta huonokuntoisena pääsee hoivakotiin.	
Aktiivisen arjen mainostaminen	Huonokuntoiset eivät enää pysty osallistumaan aktiviteetteihin tai nauttimaan niistä.	
Uskottavan ja asiallisen tiedon puute	Tiedon puute luo kuvaa ikäihmisten väheksynnästä.	
Mainosten houkuttelevuus "Helppo mennä vaan"	Luo vääriä mielikuvia ja tunteita.	

5.2 Kokemusten luoma horjuvan itsemääräämisoikeuden vanhuskuva

Kokemusten kautta tuotettu vanhuskuva horjuvasta itsemääräämisoikeudesta laajeni keskusteluissa käsittämään sekä henkilökohtaisia kokemuksia että yhteiskunnallisia aiheita. Taulukossa 9 olen nostanut aineistosta esiin seikkoja, jotka tuottivat ageismia. Tämän rinnalla olen käsitellyt tarkemmin, millaisista asioista ikäihmiset kokivat ageismia tuotettavan.

Tutkimukseni tuloksista käy ilmi, että ikäihmiset kokevat syrjintää ja rakenteellista kaltoinkohtelua. Vaikka ryhmäkeskustelijat saivat vielä itse päättää asioistaan, oli osa heistä jo kokenut yhteiskunnan taholta painostusta siitä, että heidän tulisi elää tietynlaista vanhuutta, eikä heidän omaa tahtoaan ja ääntä kuulla. Voidaan siis olettaa, että tutkimukseeni osallistuneet ikäihmiset olivat osaltaan kokeneet rakenteellista kaltoinkohtelua ja kohdanneet ageismia. Vanhuudesta on tullut ”toiseutta” niin kuin Halonenkin (2002, 4-6) esittää. Huolestuttavinta tässä kehityksessä on mielestäni se, että

ryhmäkeskustelijat asuivat kuitenkin omissa kodeissaan ja hoitivat pääsääntöisesti asiansa itsenäisesti, mutta silti he olivat jo kokeneet tai tunnistaneet syrjivää kohtelua. Uuden vanhuspalvelulain myötä tilanteen tulisi muuttua, muuten aito ikäihmisten kohtaaminen ja kuuleminen ovat vain sananhelinää.

Taulukko 9 Kokemus horjuvasta itsemääräämisoikeudesta

Keskusteluista nostetut ageismia tuottavat asiat	Ikäihmisten kokemus asioista	Vanhuskuva
Taloudellinen valta	Ikäihmisiä rahastetaan, yritysten tuotot ulkomaille. Pienituloisia syrjivää ja eriarvoistavaa.	
Hoivakotiin pääsyn vaikeudet ja asumiseen liittyvät haasteet	Hoivakotiin pääsee vasta huonokuntoisena. Siellä taataan turvallisuus, mutta yksilöllisyys ja omaa elämää koskevien päätösten teko heikkenee. Hoivakodeissa voi saada huonoa kohtelua, persoonastakin riippuen.	Kokemus horjuvasta itsemääräämisoikeudesta
Henkilöstöstä riippuvainen asukkaan elämänsisältö	Hoitajien riittämättömyys ja kiire. Perushoito annetaan.	
Vanhuspolitiikan kritisointi	Liiallinen holhoaminen, kunnilta kuitenkin tärkeä rooli palvelujen järjestämisestä. Ikäihmisten tahdon syrjäyttäminen.	
Omaissuhteet kotona asumista tukevana tai rajoittavana tekijänä	Omaiset painostavat hoivakotiin muuttamisessa.	

Itsemääräämisoikeus ja sen mureneminen korostui niin hoivakodissa asuessa, mutta myös hoivakotiin liittyvän muuton yhteydessä sekä omassa kodissa asuessaan. Työyhteisövalmentaja, entinen lähihoitaja ja Proud Age – järjestön perustaja Anna Pylkkänen puhuikin Curling-vanhuudesta, millä tarkoitetaan ikäihmisten ylisuojelua ja

riskien minimointia. Tämä tuottaa passivoitumista, kun ikäihmisen ei anneta enää määrätä omista asioistaan (Helsingin Sanomat 9.12.2013). Tätä myös tutkimukseni ikäihmiset halusivat tuoda julki. He kokivat, että itsemääräämisoikeuteen puututaan radikaalisti kun joku vain ottaa ja vie heidät hoivakotiin. Jyrkämän (2007) esittämä toimijuus, missä yksilö määrää omasta elämästään, ei tässä kohdin toteudu kokonaisvaltaisen ihmisen kohtaamisen kautta.

Yhdessä keskustelussa yllätyksekseni otettiin esille turvallisuuden takaaminen ikäihmisille hoivakodeissa sitomalla sänkyyn tai tuoliin. Keskustelijat näkivät tämän turvallisuuden varmistamisena kun taas Curling-vanhuuteenkin viitaten, sen voi nähdä itsemääräämisoikeuden rajoittamisena. Helsingin Sanomien (9.12.13) artikkelissa Helsingin kaupungin Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen johtaja Maritta Haavisto kertoo, että palvelukeskuksen tapaturmatilastojen valossa ikäihmisiä ei sidota enää tuoleihinsa riskien välttämiseksi vaan "isompi arvo on, että ihmiset pääsevät liikkumaan ja elämään." Luulisin, että keskustelijat todella ajattelivat hoivakotiasukkaan parasta, mutta heillä itsellään ei ollut kokemusta siitä, miltä tuntuu olla sidottuna esimerkiksi sänkyyn, eivätkä he olleet ajatelleet asiaa muuten kuin turvallisuuden kautta.

5.3 Asiantuntija vanhuskuva

Tutkimuksen teon edetessä havahtuin siitä, miten tietoisia keskusteluihin osallistuneet ikäihmiset olivat nykyisistä palveluista ja yleisestä yhteiskunnallisesta keskustelusta ikääntymiseen liittyen. He olivat kriittisiä palveluita kohtaan ja avoimesti kuvasivat omia kokemuksiaan ryhmässä. Tutkimukseni kautta muodostui huomio siitä, millainen vanhuskuva nousee esille keskustelijoista. Ikäihmistä nousi asiantuntija -vanhuskuva, he halusivat saada äänensä kuuluviin ja olla herättämässä keskustelua liittyen yhteiskunnallisiin asioihin ja palveluihinsa.

Keskustelijoiden asiantuntijuus nousi vahvasti esiin puheissa. Osallistujat olivat halukkaita ja valmiita nostamaan arkojakin aiheita keskusteluun. Kokemukset omasta ja läheisten ikääntymisestä, palveluista ja yhteiskunnan tilasta vakuuttivat minut siitä, että keskustelijat tiesivät mistä puhuivat. Näen tämän heillä olevan tiedon erittäin tärkeänä ja huomioonotettavana. Ikäihmisten tietoa voisi käyttää hyödyksi heille suunnattuja

palveluita suunniteltaessa. Minulle muodostui ajatus myös siitä, että keskustelijat pystyisivät antamaan toisille ikäihmisille eräänlaista kuluttajan ohjaus- ja palveluneuvontaa, mitä tulevaisuudessa varmasti tarvitaan enemmän.

5.4 Pohdinta

Mainoksista keskusteltaessa ikäihmiset eivät tuottaneet juurikaan niitä vanhuskuvan piirteitä, joita suomalaiset ja kansainväliset tutkijat olivat tuottaneet tutkimuksissaan. Ikäihmiset eivät kuvanneet mainoksissa esitettyjä ikäihmisiä kuin muutamilla kuvauksilla, jotka olivat ”liian terve”, ”liian nuori” ja ”parempivointinen”. Ikäihmiset keskittyivät enemmän kuvaamaan sitä, millainen ajatus yleisesti tuli mieleen kuvista, esimerkiksi ”kodikas”, ”hyvännäköinen paikka”, ”hotellihuone” tai ”ravintola”. Muutenkin osallistujat pohtivat paljon vanhuskuvaa henkilökohtaiselta, yhteiskunnalliselta ja palveluiden tasoilta. Tähän peilaten Rintalan (2003) vanhuskuvan laajempi ymmärtäminen ja käyttäminen oli tutkimuksessani tarpeellista, sekä vanhuskuvan laajentaminen omaan tutkimukseeni sovellettavaksi oli tärkeää kokonaisvaltaisen vanhuskuvan hahmottamiseksi.

Tutkimuksessa käyttämäni laajempi vanhuskuva (Kuvio 2) sisältää kokemuksellisen vanhenemisen ja ikäsyrynnän ulottuvuudet, jotka tulevat vahvasti esille tuloksissa. Ne limittyvät kaikkiin vanhuskuvan osa-alueisiin. Rintalan (2003, 27–28) vanhuskuvan jako piirteisiin, avuntarpeisiin ja sosiaali- ja terveystalouteihin on liitettävissä tutkimuksessani jaottelemiini vanhuskuvan muotoihin. Vanhuskuvan piirteisiin voidaan liittää tuloksista mainontaan liittynyt kontrastinen vanhuskuva, eli mainokset olivat ikäihmisten mielestä vastakkaisia kuin todellisuus. Vanhuskuvan avuntarpeisiin voidaan tuloksista liittää myös hoivan tarpeen ulottuvuudet, henkilöstön, omaisten ja kodin merkitykset. Nämä kuvaavat miten ikäihmiset näkevät vanhuuden ja vanhenemisen. Itsemääräämisoikeuden horjuminen jo kotona asuessa oli mielestäni tärkeä muodostunut vanhuskuva. Vanhuskuvan sosiaali- ja terveystalouteihin tuloksista voidaan liittää taloudellinen valta ja vanhuspolitiikan kritisointi, jotka heijastelevat ikäihmisten epätasa-arvoista kohtelua. Koskisen (2007, 18–49) intellektuaalis-kulttuuriseen ikäihmisten asemaan nähden tuloksista nousee tarkastelussa se, miten he kokevat tulevansa yhteiskunnallisesti ja yksilöllisesti kohdatuiksi.

Tutkimukseni tuloksista ja teoria-osuudessa esittelemistäni aiemmista tutkimuksista löytyy yhtymäkohtia vanhuskuvan piirteidenkin kautta. Ryhmäkeskusteluihin osallistuneet löysivät yhtäläillä stereotyyppisesti esitettyä kuvaa ikäihmisistä mainoskuvista, eli kuvissa esiintyivät heidänkin mielestään liian nuoret, toimintakykyiset ja terveen näköiset ikäihmiset. Aiemmat tutkimukset olivat havainneet eroja miesten ja naisten mainoksissa esittelyn tavoissa, mutta niitä ei tutkimuksessani tullut ilmi, vaan enimmäkseen keskustelijat kokivat, että kuvissa ovat samat ihmiset mainoksesta toiseen. Parisuhteessa elämisen esittäminen mainoskuvien hoivakodeissa nähtiin myös vääristävän vanhuskuvaa, koska keskustelijat kokivat, että hoivakotiin muutetaan puolison kuoltua. Keskustelijat näkivät, että sukupuolittunut vanhuskuva ei tullut mainoksissa esille, koska kuvissa esitettiin sekä miehiä että naisia. Keskusteluissa kuitenkin nousi esille, että yleensä naiset asuvat hoivakodeissa yksin.

Vakimon median luomista diskursseista ja tutkimukseni tuloksista löytyy yhtymäkohtia, mutta myös yksi eroavaisuus. Yhtymäkohtia näen kurjuusdiskurssin ja normaalidiskurssin kanssa. Kurjuusdiskurssin kautta vanhuus nähdään ongelmana ja ikäihminen sivuutetaan. Tätä keskustelijat eivät nostaneet esille tiettyyn mainoskuvaan liittyen, mutta heidän keskusteluissaan tuli ilmi se, että vanhuus nähdään joskus ongelmana ja heidän toiveidensa syrjäyttäminen liittyy vahvasti kurjuusdiskurssin määritelmään. Vakimon normaalidiskurssissa ikääntyminen ja vanhuus nähdään normaalina elämänvaiheena ja tätä ryhmäkeskusteluissa haluttiin myös korostaa.

Mielenkiintoinen ero tutkimuksessani ja Vakimon median luomissa diskursseissa liittyy koomisuusdiskurssiin, missä mummo-termin käyttö saa Vakimon mukaan negatiivisia tai koomisia sävyjä. Yhdessä mainoksessa oli nimittäin mainoslauseessa käytetty ”Mummoloidemme asukkaat” -termiä. Ajattelin tutkijana tämän olevan negatiivissävytteistä ja sukupuolittunutta mainontaa, mutta yhdessä keskustelussa, missä tähän kiinnitettiin huomiota, ei pidetty asiaa ollenkaan negatiivisena. Mummo ja mummola termit olivat naiskeskustelijoille hyvää tarkoittavia sanoja ja he kokivat tällaisen mainonnan myönteisenä. Keskusteluun osallistuneet miehet eivät ottaneet tähän kantaa. Vaikka vain yksi ryhmä puhui mummola/mummo termistä, oletan että sitä ei muissakaan ryhmissä nähty negatiivisena miellelyhtymänä, koska sitä ei erikseen otettu keskusteluun. Tätä huomiota ei voi yleistää, mutta se antaa ainakin aiheita miettiä sitä, että aina kaikki asiat eivät välttämättä näyttäytyä niin syrjivänä tai erikoisena itse kohderyhmän mielestä

kuin tutkijana voisi olettaa. Toki tässä kohtaa ”mummo” sanan käyttö nähtiin varmasti luonnollisessa kontekstissa, koska Vakimokin kirjoittaa, että käyttötarkoituksesta riippuen, sana voi saada erilaisia merkityksiä.

Mainonnan kautta vanhuskuva näyttäytyi hyvin kontrastisena, tuottaen ikääntymistä väheksyvää mielikuvaa. Keille hoivakotipalveluita sitten myydään? Tämä kysymys heräsi keskusteluista, kun mainokset eivät niiden potentiaalisen kohderyhmän mielestä vastanneet todellisuutta ja niistä katsottiin puuttuvan asiallista tietoa. Tutkimukseni tuo ilmi myös sitä, että yksityistymiskehitys vaatii kuluttajakansalaisuutta. Väistämättä tulee mieleen kysymys, ovatko mainokset suunnattu lähinnä omaisille ja läheisille, joille halutaan luoda mainosten kautta hoivakodeista mitä erilaisimpia mielikuvia? Väheksyvätkö hoivakodit ikäihmisten itsemääräämisoikeutta jo mainoksissa?

Hoivakotien mainontaa voisi kehittää ikäihmisten kanssa. Keskustelijoiden toiveena oli asiallisten tietojen ilmoittaminen, kuten esimerkiksi hinta ja saatavilla olevat palvelut. Mainonnan tulisi siis olla uskottavampaa. Jäin pohtimaan vahvaa kaupallistumiskehitystä ja mietin, onko oikein ja lainmukaista, että hintatietoja hoivakodeista ei ole helposti saatavilla. Nyt kuluttajat eivät helposti pysty vertailemaan hintoja tai muita hoivakotien tietoja. Voi toisaalta olla, että hintojen tarkka esittely on vaikeaa, koska kaikilla hoivakotiasukkailla on erilaiset tarpeet. Toiminnan toivoisi olevan avoimempaa ja läpinäkyvämpää, varsinkin kun kunnat ovat osana tukemassa yksityisten yritysten hoivakotien käyttöä ostopalveluna tai palvelusetelien kautta.

Tarkastellessani tuloksia pääkaupunkiseudulla ja Etelä-Pohjanmaalla asuvien kesken, havaitsin, että pääkaupunkiseudulla asuvat olivat tietoisempia yksityisistä hoivakodeista ja niiden hinnoittelusta. Tähän osasyynä voi olla se, että pääkaupunkiseudulla yksityisiä hoivakoteja on enemmän asukasmäärään suhteutettuna ja niitä mainostetaan näkyvästi. Etelä-Pohjanmaan alueella yksityisiä hoivakoteja ei ole vielä paljoa ja kunnat ovat pääasiallisesti vastuussa hoivan tuottamisesta. Koko Suomen kattavaa tietoa kuntien omasta tuotannosta ja ostopalveluista en löytänyt, joten en voi verrata pääkaupunkiseudun ja eteläpohjanmaan kuntien tietoja keskenään. Kaikissa ryhmissä kuitenkin tiedostettiin, että pienituloisena hoivakotiin pääsy tapahtuu vasta kun ikäihminen on huonossa kunnossa. Markkinalähtöiset palvelut eivät välttämättä tuota edes palveluita pienissä

maaseutukaupungeissa, joten maakunnissa joudutaan tyytymään enemmän siihen, että on edes kunnallisia palveluita tarjolla.

Tuloksista kävi myös ilmi, että molemmissa Etelä-Pohjanmaan keskusteluryhmissä sivuttiin hoivakotien historiaa ja sen myötä yhteiskunnan muuttumista, sekä vapaaehtoistyön merkitystä. Vaivaistalojen historiaan tutustuessani en löytänyt selittävää tekijää siihen, miksi juuri ne nousivat eteläpohjalaisten keskusteluissa ilmi, koska vaivaistaloja on ollut ympäri Suomea. Yksi mahdollisuus tietenkin on, että pienillä paikkakunnilla yksittäisten rakennusten historia voidaan tuntea paremmin, jolloin vaivaistalot näkyvät edelleen katukuvassa, toisin kuin isommissa kaupungeissa. Eteläpohjalaiset halusivat myös korostaa elämisen niukkuutta ennen ja sen tuomaa tyytyväisyyttä, sekä sitä että ikäihmiset ovat pääsääntöisesti vähään tyytyväisiä. Ehkä elämän niukkuus ja pelkistyneisyys korostuvat maaseudulla. Vapaaehtoistyön merkitys ikäihmisten elämässä korostui myös enemmän eteläpohjalaisten keskusteluissa, josta voisi päätellä, että yhteisöllisyyden arvo korostuu enemmän maaseudulla kuin kaupungissa.

Tutkimukseni tuloksissa korostui se, että ikäänntyminen haluttiin nähdä normaalina elämänvaiheena, johon kuuluu sekä yksilöllinen että yhteisöllinen vanheneminen. Yksilöllisen vanhuuden teema nousi keskusteluissa vahvasti esille. Jokainen ihminen on erilainen ja kaikilla on omat persoonalliset eronsa, mitkä vaikuttavat myös vanhuuden elämänvaiheeseen. Ihmisen yksilöllinen elämäkulku nähtiin yhtenä identiteetin ja persoonan muokkaajana. Myös sairaudet, etenkin muistisairaus, otettiin keskusteluissa esille ihmisen persoonan muuttumisessa.

Yksilöllinen vanhuus hoivakodissa asuessa ei tunnu toteutuvan keskustelijoiden mielestä, koska sisältö hoivakodissa asuvien elämään nähtiin tulevan henkilöstön kautta. Tällöin yksilöllisyys voi jäädä toteutumatta, samoin yhteisöllisyyskin, jos sitä ei hoitajien toimesta tueta. Ehkä yksilöllisyys koetaan menetettävän siinä vaiheessa, kun on pakkoratkaisuna muutettava hoivakotiin. Tarkoittaako hoivakotiin muutto siis vallankaappausta ikäihmisiltä, jolloin ikäihmisen oma tahto jää kuulematta? Kotona asuessa henkilö voi itse määritellä, mikä on hänen yksilöllistä ja mikä yhteisöllistä elämäänsä. Näin ainakin keskustelijat kokivat, mutta on otettava huomioon tutkimuksen tuloksia tarkastellessa, että keskustelijat olivat hyvin omatoimisia, eivätkä itse asuneet hoivakodissa. He siis puhuivat asioista tietynlaisen toiseuden kautta.

Yhteisesti keskustelijat halusivat korostaa ikääntyneen ihmisarvoista elämää. Ihmisarvoisen elämän nähtiin rakentuvan ikäihmisten kunnioituksen kautta. Ikäihmisten kunnioittaminen tarkoitti keskusteluissa kuulemisen tärkeyttä. Toivetta kuolla kotona tai toivetta päästä hoivakotiin tarpeen vaatiessa, pitäisi kunnioittaa. Keskustelijat kokivat, että myös itsenäistä selviytymistä kotona tulisi mahdollistaa entistä paremmin. Paine kotona asumiseen tunnistettiin poliittisella tasolla ja kotona asumista monet toivoivatkin, mutta myös omaisten puolelta tuleva paine hoivakotiin muuttamisesta tunnistettiin. Samalla haluttiin lisää keinoja turvata kotona asumista.

Syrjivä ikäihmisten kohtelu nähtiin yleisenä ja yhteisenä haasteena. Tähän toivottiin myös eläkeläisiä edustavien liittojen puuttuvan enemmän. Keskustelijoiden puheenvuoroista nousi esiin kokemus epätasa-arvoisesta kohtelusta, ikäihmisten väheksymisestä, sukupuolittuneesta vanhenemisesta, tahdon syrjäyttämisestä ja ikäihmisten taloudellisesta riistosta. Nousseet aiheet ovat hyvin samantyyppisiä, kuin mistä ikäsyrynnän ajatellaan koostuvan tutkimuksienkin mukaan (kts. Quadagno 1999; Jyrkämä & Nikander 2007).

Tutkimuksessani tuli ilmi selvästi se ristiriita, miten vanhuspalvelulain mukaan ikäihmisiä tulisi aktivoida ja osallistaa enemmän oman elämänsä päätöksiin, mutta tällä holhoavalla Curling-vanhuus ajattelumallilla se ei toteudu. Ikäihmiset eivät koe, että voisivat olla päättävänä tahona sillä hetkellä, kun he tarvitsevat apua. Curling- vanhuus näyttäisi siis olevan läsnä vahvasti jo heidänkin elämässä, jotka selviytyvät itsenäisesti omilla kodoissaan. Ikäihmiset toivoivat osaltaan yhteiskunnan heistä huolehtivan, mutta niin, että he ovat itse mukana päättämässä omaa elämää koskevista ratkaisuista. Tämä herätti minut ajattelemaan ikääntymistä ja vanhuutta elämänvaiheena, jossa mahdollisesti kaivattaisiin enemmän tukea siihen, millaisen vanhuuden kukin haluaa elää ja mitä tärkeitä asioita tulisi jokaisen kohdalla nostaa esille. Puhun suunnitelmallisemmasta ikääntymisestä ja siihen tukemisesta, jolloin korostettaisiin ikääntyneen omaa tahtoa ja halua päättää omaa elämäänsä koskevista asioista.

Keskustelujen kautta minulle muodostui kuva siitä, että omaa vanhenemista, avuntarpeen lisääntymistä tai sen alkamista keskustelijat eivät olleet juurikaan ajatelleet tai suunnitelleet. Voi olla, että tällaiset asiat olisivat käyneet ilmi yksilöhaastatteluiden kautta. Tässä kohtaa on myös esitettävä kysymys, kuinka tarpeellista ja mielekästä tulevaisuuttaan

on suunnitella eteenpäin? Ehkä tällaisten asioiden käsittely auttaisi myös jäsentämään omaa elettyä elämää ja toiveiden paikantamista tulevaisuuteen ja tuomaan esille sitä olennaista eli ikäihmisten omaa ääntä.

5.5 Tutkimusprosessin ja eettisyyden pohdinta

Pohdin tuloksia kootessani millaisia kysymyksiä olisin voinut esittää saadakseni ikäihmiset kuvailemaan enemmän mainoskuvien tuottamaa vanhuskuvaa. Olisiko ollut selkeämpää esittää pelkkiä kuvia osallistujille ja käyttää ryhmähaastattelun keinoja, missä ei olisi jäänyt niin paljon tilaa vapaalle keskustelulle. Tarkastellessani tutkimusentekoprosessiani näin jälkikäteen, olen kuitenkin erittäin tyytyväinen antaessani ikäihmisille itselleen paljon tilaa keskusteluun, koska sitä kautta ikäihmiset puhuivat vapaammin ja tuottivat yhteisesti jaettuja heille merkityksellisiä asioita. Välillä, kun esitin tarkentavia kysymyksiä ryhmissä, sain aikaan hiljaisuuden. Tämä voi johtua liian avoimista kysymyksistä tai sitten käytin liian teoreettista kieltä. Kokemuksena prosessi oli erittäin opettavainen ja kaikki ryhmäkeskustelut olivat mielestäni hyvin avoimia ja lämminhenkisiä.

Keskusteluryhmien koon olisin voinut rajata noin viiteen keskustelijaan. Tällöin kaikille olisi voinut jäädä vielä enemmän aikaa saada omia mielipiteitään julki. Ryhmäkeskustelu oli muuten erittäin antoisa tapa kerätä ikäihmisiltä tietoa. Eläkeliittolaisten saatekirjeeseen laitoin viestiksi, että keskustelu kestää noin kaksi tuntia ja huomasin, että sen verran he olivatkin varanneet aikaan. Eläkkeensaajien Keskusliitto ry:n saatteeseen olin kirjoittanut, että keskustelu kestää noin tunnin tai kaksi, jolloin osalla keskustelijoista oli jo reilun tunnin päästä kiire muihin menoihin. Näissä keskusteluissa tuli lopuksi vähän kiire sen suhteen, että kaikki neljä mainosta tuli käsiteltyä. Luulen, että osalla keskustelijoista jäi vielä sanomatta heidän ajatuksiaan. Eli aikaa olisi hyvä varata tällaisiin ryhmäkeskusteluihin mieluummin reilusti, kuin liian vähän.

Tutkimusta tehdessä on tärkeää tiedostaa ja pohtia omaa suhdettani tutkimuksen aiheeseen. Tutkimuksen tarkoituksena oli saada ikäihmisten kokemus mahdollisimman aitona esille. Halusin antaa vanhuspalvelulain hengen mukaisesti ikäihmisille äänen, jonka he voivat tuoda esille omien kokemustensa kautta. Täten yritin olla tuomatta omia ajatuksiani tutkittavasta aiheesta esille keskustelutilaisuudessa, ja huomasinkin aineistoa litteroidessa,

että olin todella hiljaa enkä muutamaa tarkentavaa kysymystä enempää puuttunut keskusteluun. Jäin siis pohtimaan olinko liiankin hiljainen tutkija, vaikka osoitin kiinnostukseni keskustelua kohtaan non-verbaalisin keinoin. Ryhmäkeskusteluiden kautta sain mielestäni kattavasti ikäihmisten ääntä kuuluviin. Ryhmässä on kuitenkin aina otettava huomioon se, että mukana on enemmän keskustelevia ja hiljaisempia osallistujia. Yritin muutamassa kohdassa keskusteluja jakaa puheenvuoroja, jos vaikutti siltä, että joku ei ollut päässyt sanomaan asiaansa.

Lupasin ryhmiin osallistuneille keskustelijoille käydä esittelemässä saatuja tuloksia. Näin voin samalla toteuttaa tutkimukseen osallistuneiden toivetta viedä viestiä eläkeläisjärjestöille siitä, että ne kiinnittäisivät enemmän huomiota vanhuspalveluiden yksityistämiskehitykseen sekä taloudellisten arvojen nousuun.

Tutkimukseni tarkoitus oli saada ikäihmisten ääni kuuluviin ja siinä mielestäni onnistuinkin. Eettinen kysymys kuitenkin kuuluu, keiden ääniä sain tässä tutkimuksessa kuuluviin. Valitessani tutkimusaihetta ja tutkimusmenetelmää halusin tutkia heitä, joille mainokset on suunnattu, en niinkään palveluja jo käyttäville. Voin olettaa, että eläkeläisjärjestöihin kuuluvien ihmisten toimintakyky on yleensä parempi kuin jo hoivan piirissä olevilla. Tämä näkyi jossain tutkimukseni tuloksissa myös tietynlaisena toiseuden tuottamisena, koska keskustelun aiheet koskivat paljon esimerkiksi hoivakodissa asumista. Tutkimukseen osallistuneet eivät kuitenkaan voineet tuottaa omiin henkilökohtaisiin kokemuksiin peilautuvia ajatuksia hoivakotiasumisesta, vaan ainoastaan sen miten he ovat asiat kokeneet ulkopuolisen silmin.

5.6 Jatkotutkimusaiheita

Yhdessä keskusteluryhmässä pohdittiin sitä, ovatko he oikea ryhmä vastaamaan mainoksien luomaan kuvaan, koska he eivät itse asu hoivakodissa. Tutkimukseen osallistuja ehdottikin seuraavaksi tutkimuksen kohteeksi heitä, jotka jo asuvat hoivakodissa. Omaisten merkitys korostui tärkeänä osana ikäihmisten arkea, joten toinen mielenkiintoinen tutkimusaihe olisi sellainen, missä ikäihmiset yhdessä omaistensa kanssa keskustelisivat mainosten tuottamista vanhuskuvista. Siihen liittyen voisi tarkastella

ikäihmisen omia mielipiteitä suhteessa omaisten ajatuksiin ja ikäihmisen oman tahdon kuulemista liittyen häntä koskeviin asioihin.

Tutkijana ja sosiaalityöntekijänä minua jäi myös kiinnostamaan ajatus suunnitelmallisesta vanhuudesta. Keskusteluissa korostui se, että lopulta yhteiskunnan tulisi hoitaa ikäihminen, mitä voi pitää eräänlaisena suunnitelma. Jäin pohtimaan kaipaisivatko ikäihmiset enemmän yksilöllistä keskustelua siitä, miten varautua tulevaisuudessa ikääntymiseen ja miten ehkä voisi tuoda vahvemmin heidän ääntään kuuluviin. Mikä olisi siis oikeanlaista kohtaamista, osallisuuden kokemisen tuottamista ja kuulemista vanhuspalvelulainkin nojalla?

LÄHTEET

Ahola, Pasi, Arajärvi, Pentti & Kananoja, Aulikki (toim.) 2010. Yhteiset vai ostetut? Sosiaalipalvelut hyvinvoinnin ja osallisuuden tuottajina. Kalevi Sorsa säätiön julkaisuja 5/2010.

Barbour, Rosaline & Kitzinger, Jenny 1999. *Developing Focus Group Research: Politics, Theory and Practice*. London: Sage Publications Ltd.

Bradley, Don E. & Longino Jr., Charles F 2001. How Older People Think About Images of Aging in Advertising and the Media. *Generations* 25 (3), s. 17–21.

Butler, Robert N. 1969. Age-Ism: Another Form of Bigotry. *The Gerontologist* 9 (1), s. 243-243.

Bytheway, Bill 2011. *Unmasking Age: The Significance of Age for Social Research*. Bristol: The Policy Press.

Bytheway, Bill 1993. Ageing and Biography: The Letters of Bernard and Mary Berenson. *Sociology* 27 (1), s. 65–153.

Calasanti, Toni, Sorensen, Amy & King, Neal 2012. Anti-aging Advertisements and Perceptions of Ageing. Teoksessa Yläne, Virpi: *Representing Ageing: Images and Identities*. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, s. 19–35.

Cronin, Ann 2001. Focus Groups. Teoksessa Gilbert, Nigel (toim.): *Researching Social Life*. 2. painos. Great Britain: Sage Publications Ltd., s. 165–177.

Ferraro, Kenneth 1992. Ferraro Replies. *The Gerontologist* 32 (4), s. 563–563.

Gutman, Gloria & Spencer, Charmaine 2010. *Aging, Ageism and Abuse. Moving from Awareness to Action*. Usa: Elsevier.

Halonen, Irma-Kaarina 2002. Sukupuolen paikkoja median ikämatriisissa. *Tiedotustutkimus* 25 (3), s. 2 – 14.

Harrington, Charlene, Olney, Brian, Carrillo, Helen & Kang, Taewoon 2012. Nurse Staffing and Deficiencies in the Largest For-Profit Nursing Home Chains and Chains Owned by Private Equity Companies. *Health Services Research* 47 (1), s. 106–128.

Helsingin Sanomat 9.12.2013. Holhotaanko vanhuksia liikaa? Toimittajat Rähkä, Sirpa & Punkka, Päivi.

Hjelt, Annaliisa 1992. Vanhuus sanomalehdistön kuvaamana - kansanterveystieteellinen ja sosiaaligerontologinen näkökulma. Jyväskylän yliopisto. Lisensiaatin työ.

Hänninen, Jorma 2006. Vanhan miehen ruumis ja hegemoninen maskuliinisuus. *Gerontologia* 20 (2): s. 67 – 74.

Jyrkämä, Jyrki 2007. Toimijuus ja toimintatilanteet – aineksia ikääntymien arjen tutkimiseen. Teoksessa Seppänen, Marjaana, Karisto, Antti & Köger, Teppo (toim.): Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Jyväskylä: PS-kustanus, s. 195–217.

Jyrkämä, Jyrki & Nikander, Pirjo 2007. Ikäsyryntä, ageismi. Teoksessa Lepola, Outi & Villa, Susan (toim.): Syryntä Suomessa 2006. Helsinki: Ihmisoikeusliitto, s. 181–218.

Kangas, Ilkka & Nikander, Pirjo (toim.) 1999. Naiset ja ikääntyminen. Tampere: Gaudeamus.

Kaskiharju, Eija 2004. Vanhus, ikäihminen vai seniorikansalainen? Keskusteluja. *Gerontologia* 18 (4): s. 277–281.

Kellner, Douglas 1998. Mediakulttuuri. 2.painos. Tampere: Vastapaino.

Koskinen, Simo, Aalto, Leena, Hakonen Sinikka & Päivärinta, Eeva. 1998. Vanhustyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Koskinen, Simo 2007. Ikäihmisen asema Suomessa ja ikääntymisen käsityksiä. Teoksessa Tulva, Taimi, Uusitalo, Ilkka & Harra, Kimmo: Vanhuuden monet kasvot. Helsinki: Okka, Opetuksen-, kasvatuksen- ja koulutusalojen säätiö, s. 18–49.

Laine, Timo 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani (toim.) & Valli, Raine: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2.

Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS-kustannus, s. 28–45.

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista. 28.12.2012/980 (Viitattu 12.9.2013) Saatavilla www-muodossa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980>.

Laslett, Peter 1989. A Fresh Map of Life : The Emergence of The Third age. London: Weidenfeld and Nicolson.

Lavoie, Carmen, MacDonald, Judy & Whitmore, Elizabeth 2010. Methods for Understanding, Learning and Social Justice. Teoksessa Shaw, Ian, Briar-Lawson, Katharine, Orme, Joan & Ruckdeschel, Roy: The SAGE Handbook of Social Work Research. Los Angeles, [Calif.] ; London: Sage Publications Ltd s. 298–315

Leinonen, Anu & Rantamaa, Paula 2001. Ikääntyvät ET-lehden mainoksissa – ikääntymisen kulttuurisista esitystavoista. Gerontologia 15 (1), s. 3–14.

Lumme-Sandt, Kirsi 2000. Rohtoja ikääntyneille – lääkemainonta ET-lehdessä. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 37, s. 143–144.

Miller, Darryl W., Leyell, Teresita S. & Mazachek, Juliann 2004. Stereotypes of The Elderly in U.S. Television Commercials from The 1950s to The 1990s. The International Journal of Aging and Human Development 58 (4), s. 315–340.

Miller, Patricia N., Miller, Darryl W., McKibbin, Eithne M. & Pettys, Gregory L. 1999. Stereotypes of The Elderly in Magazine Advertisements 1956–1996. The International Journal of Aging and Human Development 49 (4), s. 319–337.

Morris, David B. 1998. Illness and Culture in the Postmodern Age. Berkley, California and London: University of California Press.

Pease, Bob 2010. Challenging the Dominant Paradigm: Social Work Research, Social Justice and Social Change. Teoksessa Shaw, Ian, Briar-Lawson, Katharine, Orme, Joan &

Ruckdeschel, Roy: The SAGE Handbook of Social Work Research. Los Angeles, [Calif.]: London: Sage Publications Ltd s. 98–113.

Phillips, Judith, Ajrouch, Kristine & Hillcoat-Nalletamby, Sarah 2010. Key Concepts in Social Gerontology. London: Sage Publications Ltd.

Quadagno, Jill 2005. Aging and The Life Course. An Introduction to Social Gerontology. Boston: McGraw-Hill.

Rintala, Taina 2003. Vanhuskuvat ja vanhustenhuollon muotoutuminen 1850-luvulta 1990-luvulle. Tutkimuksia 132. Helsinki: Stakes.

Rozanova, Julia, Northcott Herbert C. & McDaniel Susan A. 2006. Seniors and Portrayals of Intra-generational and Intergenerational Inequality in the Globe and Mail. Canadian Journal on Aging 25 (4), s. 373 – 386.

Sarola, Jukka-Pekka 1996. Vanhusten julkisuuskuva. Teoksessa Sarola Jukka-Pekka (toim.) Roos, Jukka-Pekka & Kervinen, Lea: Vanhukset selviytyjinä: vanhusten asuinalueet ja sosiaaliset verkostot. Yhteiskuntapolitiikan tutkimuksia n:o 1. Joensuun yliopisto, yhteiskuntapolitiikan ja filosofian laitos, s. 151–160.

Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki. 2001. Lapsuudesta vanhuuteen iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino.

Seppänen, Janne & Väliverronen, Esa 2012. Mediatyhteiskunta. Tampere: Vastapaino.

Suomen vanhusten turvakotiyhdistys. Mitä tarkoitetaan ikääntyneisiin tai vanhuksiin kohdistuvalla kaltoinkohtelulla? (Viitattu 2.5.13) Saatavilla www-muodossa: <http://www.suivantory.fi/ikaihmisten-kaltoinkohtelu/>.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Yritysrekisterin vuositilasto. ISSN=1798-6214. 2012. (viitattu 11.5.14) Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla www-muodossa: http://tilastokeskus.fi/til/syr/2012/syr_2012_2013-11-28_tie_001_fi.html

Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vaarama, Marja 2008. Ikääntyminen voimavarana ja haasteena. (Viitattu 12.9.13) Saatavilla [www-muodossa:](http://www.muodossa:)

http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/32296_Ikaantyminen_voimavarana_ja_haasteenaVantaa.pdf.

Vakimo, Sinikka 2003. Kurjuusdiskurssista koomisuuteen. Vanhat naiset nykymediassa. Teoksessa Turunen, Risto & Roivas, Marianne (toim.): Mikä ero? Kaksikymmentä kirjoitusta yhteiskunnasta, kulttuurista ja sukupuolesta. Helsinki: SKS, s. 212 – 231.

Vakimo, Sinikka 2001. Paljon kokeva, vähän näkyvä. Tutkimus vanhaa naista koskevista kulttuurisista käsityksistä ja vanhan naisen elämäkäytännöistä. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Valtonen, Anu 2009. Ryhmäkeskustelut- Millainen metodi? Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.): Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, s. 223–241.

Virtanen, Juha 2006. Fenomenologia laadullisen tutkimuksen lähtökohtana. Teoksessa Metsämuuronen, Jari (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy, s. 151–213.

Zhang, Yan Bing, Harwood, Jake, Williams, Angie, Ylänne–McEwen, Virpi, Wadleigh, Paul Mark & Thimm, Caja 2006. The Portrayal of Older Adults in Advertising: A Cross–National Review. *Journal of Language and Social Psychology* 25, s. 264–282.

LIITE 1. Saatekirje 1

Hei eläkeliittolainen!

Suoritan sosiaalityön maisteriopintoja Jyväskylän yliopistossa, Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa. Työskentelen sosiaalityöntekijänä Helsingin kaupungilla ikäihmisten parissa. Teen pro gradu tutkielmaa yksityisten hoivakotien Internet-mainoksissa tuottamista vanhuuskuvista. Haluan tutkia millaista vanhuuskuvaa mainokset kohderyhmän mielestä tuottavat.

Etsin vapaaehtoisia eläkeläisiä (80+) yhteiseen ryhmäkeskusteluun, joita tutkimani aihe kiinnostaa. Ryhmän koko olisi hyvä olla noin 5-8 henkilöä. Ryhmäkeskusteluun on hyvä varata aikaa noin kaksi tuntia. Keskusteluiden pohjana toimivat mainokset kuvineen ja teksteineen, jotka tuon mukaan keskusteluun. Järjestän ryhmäkeskusteluja pääkaupunkiseudulla ja Etelä-Pohjanmaalla.

Ryhmäkeskusteluista kerätty aineisto käsitellään luottamuksellisesti ja säilytetään asianmukaisesti lukitussa tilassa. Keskustelut nauhoitetaan tutkijan oman muistin tueksi. Yksittäistä vastaajaa ei voi tunnistaa valmiista tutkimuksestani, ryhmäkeskusteluun osallistuvien henkilöllisyys ei tule julkiseksi. Mahdollista jatkotutkimusta varten säilytän aineiston myöhempää käyttöä varten.

Tutkimukseni ohjaajina toimivat YTT, professori Aila-Leena Matthies ja YTL, yliopistonopettaja Helky Koskela .

Tutkimukseni valmistuttua tulen mielelläni kertomaan tutkimukseni tuloksista osallistujille sekä muille kiinnostuneille.

Ystävällisin terveisin

Elina Jokimäki

p. xxxxx, sähköposti: xxxxxxxx

LIITE 2. Saatekirje 2

Hei Eläkkeensaajien Keskusliiton ry:n jäsen!

Suoritan sosiaalityön maisteriopintoja Jyväskylän yliopistossa, Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa. Työskentelen sosiaalityöntekijänä Helsingin kaupungilla ikäihmisten parissa. Teen pro gradu tutkielmaa yksityisten hoivakotien Internet-mainoksissa tuottamista vanhuuskuvista. Haluan tutkia millaista vanhuuskuvaa mainokset teidän mielestänne tuottavat.

Etsin vapaaehtoisia eläkeläisiä (80+) yhteiseen ryhmäkeskusteluun, joita tutkimani aihe kiinnostaa. Joustan kyllä ikäraajassa, pääasia, että olet kiinnostunut aiheesta. Ryhmän koko olisi hyvä olla noin 5-8 henkilöä. Ryhmäkeskusteluun on hyvä varata aikaa noin yksi tai kaksi tuntia, riippuen siitä kuinka paljon keskustelua syntyy. Keskusteluiden pohjana toimivat mainokset kuvineen ja teksteineen, jotka tuon mukani keskusteluun. Järjestän ryhmäkeskusteluja pääkaupunkiseudulla ja Etelä-Pohjanmaalla. Teidän haastattelunne tapahtuisi omassa kerhotilassanne (xxxx) keskiviikkona xxxx alkaen noin klo 12.30.

Ryhmäkeskusteluista kerätty aineisto käsitellään luottamuksellisesti ja säilytetään asianmukaisesti lukitussa tilassa. Keskustelut nauhoitetaan tutkijan oman muistin tueksi. Yksittäistä vastaajaa ei voi tunnistaa valmiista tutkimuksestani, ryhmäkeskusteluun osallistuvien henkilöllisyys ei tule julkiseksi. Mahdollista jatkotutkimusta varten säilytän aineiston myöhempää käyttöä varten.

Tutkimukseni ohjaajina toimivat YTT, professori Aila-Leena Matthies ja YTL, yliopistonopettaja Helky Koskela.

Tutkimukseni valmistuttua tulen mielelläni kertomaan tutkimukseni tuloksista osallistujille sekä muille kiinnostuneille.

Ystävällisin terveisin

Elina Jokimäki

p. xxxx

sähköposti: xxxxxx

LIITE 3. Taustatietolomake ja suostumus

Taustatietolomake ja suostumus tietojen käyttöön

Nimi _____

Sukupuoli _____

Syntymävuosi _____

Annan suostumukseni käyttää tietojani ja kerättyä aineistoa tutkimuskäyttöä varten

---

Allekirjoitus ja nimenselvennys